

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2021

Simona Rutová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Tofu a činky: Percepce vlastní tělesnosti veganskými sportovci

Bakalářská práce

Autor práce: Simona Rutová

Studijní program: Sociologie a sociální antropologie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4.5. 2021.

Simona Rutová

Bibliografický záznam

RUTOVÁ, Simona. *Tofu a činky: Percepce vlastní tělesnosti veganskými sportovci*. Praha, 2021. 62 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Rozsah práce: 118 426 znaků včetně mezer

Abstrakt

Tato práce se zabývá tělesností veganských sportovců. Dává si za cíl objasnit, jak je tělesnost členy zkoumaného konkrétního společenství veganských sportovců vnímána a jak je formována působením tohoto společenství a v něm sdílenými specifickými tělesnými praktikami, kterými je především veganské stravování a sportovní aktivity. Výchozími koncepty v nahlížení na tuto problematiku jsou *habitus*, *embodiment* a *vědomé tělo*. Pro tuto práci jsou tedy klíčové myšlenky Merleau-Pontyho a jeho vnímání tělesnosti, Csordase a jeho chápání *embodimentu*, a Scheper-Hughes a Lock, jejichž koncept vědomého těla poskytl analytický rámec pro tento výzkum. Výzkum poukázal na důležitost silného společenství, které veganští sportovci budují a jehož prostřednictvím pak mohou působit na těla členů společenství, a budovat tak těla prezentující veganství jako dostatečné. Právě sport hraje v tomto klíčovou roli, neboť jeho prostřednictvím budují zdravá a silná těla. Sport tak plní funkci obhajoby jejich praktik, které jsou v očích zkoumaného společenství správnou cestou a jsou jejich reakcí na současnou ekologickou krizi a amorální zneužívání zvířat za účely masové spotřeby. Právě snaha obhajoby a prezentace veganství jako dostatečného ovlivňuje praktiky sdílené ve zkoumaném společenství. Tyto praktiky pak působí na formování a percepce tělesnosti jejími členy. Veganští sportovci dle zjištění tohoto budují tedy především silná a zdravá těla. Ztělesňováním si praktik a požadavků společenství utváří pak také tělo vnímající, disciplinované, poznané a výsledné tělo „lepší“. Tato těla reflektují nejen proces utváření tělesnosti veganských sportovců i to, jak sami sebe a své tělo vnímají. Zároveň jsou důsledkem působení politických a sociálních vlivů vepsaných do individuálního těla jedince.

Abstract

This thesis deals with the corporeality of vegan athletes. It aims to clarify how the members of a specific vegan athlete community perceive their corporeality. It also describes the corporeality shaping process and how the process is affected by the community and by the shared body practices - mainly vegan diet and sports activities. The main concepts concerning this issue are *habitus*, *embodiment*, and *the mindful body*. This thesis's key ideas derive from Merleau-Ponty's views on corporeality, Csordas'

embodiment, and Scheper-Hughes's and Lock's mindful body, which provided an analytical framework for this research. The research highlighted the importance of a strong community, which vegan athletes build. They can then act on the bodies of the community members and thus make bodies presenting veganism as sufficient. It is a sport that plays a crucial role in this, as it keeps bodies healthy and makes them strong. Sport thus functions as a defense for their practices, which are in the community's eyes the right way of living and respond to the current environmental crisis and immoral abuse of animals. It is the effort to defend and present veganism as sufficient that influences the practices shared in the researched community. These practices subsequently affect the formation and perception of the corporeality of its members. According to the findings of this research, vegan athletes primarily build a healthy and strong body. By embodying the practices and requirements of the community, they form a body that is perceiving, disciplined, aware, and as a result, "a better body." These bodies reflect the process of developing the body and the corporeality of vegan athletes and how they perceive themselves and their bodies. Furthermore, they result from political and social influences inscribed in the individual body.

Klíčová slova

veganství, vegetariánství, sport, komunita, tělesnost, sebepojetí, tělo, habitus, embodiment, antropologie těla, kvalitativní výzkum, etnografie

Keywords

veganism, vegetarianism, sport, community, corporeality, self-perception, body, habitus, embodiment, anthropology of body, qualitative research, ethnography

Title

No Grain, No Gain: Vegan Athletes' Self-Perception of Corporeality

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. Mgr. Jakubu Grygarovi, Ph.D. za vedení práce a cenné připomínky i za předání nadšení pro studium antropologie. Děkuji také doc. Mgr. Martinu Hájkovi, Ph.D. za rady a připomínky k mé práci v rámci bakalářského semináře. Ráda bych zde také poděkovala Mgr. Ivanu Cukerovi za trpělivé rady a podporu v průběhu celého studia. V neposlední řadě děkuji skupině veganských sportovců, od které jsem se mnohé naučila, kterou jsem moc ráda poznala, a jejíž vřelé přijetí vznik této práce umožnilo.

Obsah

Úvod	2
1. Výchozí teoretické koncepty a kontext výzkumného problému	4
1.1 Tělo a tělesnost v antropologii	4
1.1.1 Habitus	5
1.1.2 Embodiment	6
1.1.3 Vědomé tělo	8
1.2 Veganství, komunita a tělo	9
1.3 Tělo a sport	10
1.4 Shrnutí	12
2. Metodologie	14
2.1 Etnografický výzkum	15
2.2 Autoetnografie	15
2.3 Rozhovory	16
2.4 Metody analýzy	17
2.5 Začlenění mezi zkoumanou skupinu	18
2.6 Reflexe	19
2.7 Etické souvislosti	21
3. Zjištění a interpretace	23
3.1 Společenství veganských sportovců	23
3.2 Silné společenství jako prostor pro formování těl	25
3.3 Praktiky veganských sportovců	29
3.4 Sebekoncepce těla veganských sportovců	33
3.4.1 Ztělesněné praktiky a požadavky	34
3.4.2 Silné a zdravé tělo	36
3.4.3 Tělo vnímající	39
3.4.4 Disciplinované tělo	40
3.4.5 Poznané tělo	42
3.4.6 „Lepší“ tělo	43
3.5 Tělo sociální, politické a individuální	44
Závěr	47
Summary	50
Použitá literatura	51
Teze bakalářské práce	55
Seznam příloh	62

Úvod

Mé první setkání se skupinou veganských sportovců, kterým se tato práce věnuje, bylo ve fitness centru, kam jsem chodila pravidelně cvičit a kde jsem i tou dobou pracovala. Tehdy si u mě jedna svalnatá slečna s názvem této skupiny na propoceném tílku objednávala veganský banánový „proteiňák“ a vyprávěla mi o této skupině. O několik měsíců později jsem v podobném tílku seděla na slunné terase v kempu obklopená svalnatými vegany. Necítila jsem ruce od cvičení na hrazdách, žaludek jsem po třech veganských dnech a třech pivech z předchozího večera měla jak na vodě, a přesto jsem měla dobrý pocit z toho, v jakém prostředí a mezi jakými lidmi jsem se ocitla.

Veganství dnes ve světě nachází stále více příznivců (takto např. Leahy et al. 2010), a to především kvůli nesouhlasu s velkochovy, rostoucímu zájmu o ekologii, i ze zdravotních důvodů (Kerschke-Risch 2015). Nicméně oproti „normálnímu“ stravování, veganství vyškrtává z jídelníčku veškeré potraviny živočišného původu jako maso, mléko a vejce, proti čemuž mnohé laické i odborné hlasy vystupují s tím, že takové stravování nemůže být pro člověka, natož sportujícího, dostatečné. Vegani si tak neustále musí ve společnosti své stravovací praktiky obhajovat.

V době mého výzkumu mezi vegany to bylo přes sedm let, co jsem přešla na vegetariánskou stravu. Už tehdy jsem pozorovala, že s vyškrtnutím masa ze svého jídelníčku v kombinaci s náročným cvičením jsem musela věnovat větší pozornost svému tělu, jeho potřebám a hranicím. Také jsem se od té doby jsem se setkávala s mnohými dotazy na téma mého stravování – „A co pořád jíš?“, „A nechybí ti maso?“, „A až budeš těhotná tak ale budeš jíst maso ne?“ či s poznámkami typu „To máš z toho, že nejíš maso.“ Poslední větu jsem slyšela obzvláště často při projevení nějaké slabosti na tréninku, kde jsem se neustále potýkala s kritizováním neúměrnosti mého stravování k vydávaným sportovním výkonům. Právě kvůli takovýmto reakcím, se kterými jsem se již jako vegetariánský sportovec setkávala, mě skupina veganských sportovců touto svou kombinací zaujala. Z takovýchto zkušeností jsem také vycházela při formulování výzkumné otázky pro tuto práci: Jak veganští sportovci zakouší a formují svou tělesnost prostřednictvím specifické diety a sportu? Pro její zodpovězení jsem jako metodu výzkumu zvolila etnografický výzkum doplněný o autoetnografickou zkušenost a rozhovory.

Výzkum jsem uskutečnila v konkrétní skupině veganských sportovců, se kterou jsem se ve svých kruzích ve sportovním prostředí a na sociálních sítích začala asi rok a půl před dokončením této práce potkávat. Popíšete zde, jak veganští sportovci zakouší a vnímají svou tělesnost v závislosti na svých stravovacích a sportovních praktikách. Popíšete také způsob, kterým veganští sportovci budují svá těla prostřednictvím těchto ve skupině sdílených praktik, především pak praktikami stravovacími a sportovními. Tímto, jak vyplývá z mé práce, obhajují svůj životní styl a vyjadřují se tak k diskusi o dostatečnosti veganské stravy, čímž si zároveň budují i citlivější percepci vlastní tělesnosti oproti lidem, kteří se stravují „normálně“.

Své poznatky vztahuji k chápání rozrůstajícího se trendu veganství a budování komunit kolem tohoto hnutí. Usiluji zde také o přispění k chápání reprodukce a osvojování si habitů ve společenství a k chápání procesu formování a zakoušení tělesnosti, především pak v souvislosti embodimentu a ztělesněných praktik. Vztahuji se tedy k antropologii těla i antropologii jídla.

V první části práce představuji dosavadní poznatky o zkoumaném tématu a výchozí teoretické koncepty, kterými jsou *embodiment* a *habitus*. Dále v této části představuji koncept *vědomých těl*, ze kterého vycházím v analytické části práce. V metodologické části práce představím metody výzkumu a analýzy a budu se věnovat reflektování své pozice ve výzkumu včetně zhodnocení začlenění se do terénu v rámci etnografického výzkumu. Nakonec v této části uvedu etické souvislosti výzkumu. Ve zbytku práce se již budu věnovat samotnému terénu a zjištěním. Nejprve představím zkoumanou skupinu veganských sportovců. Dále popíšete, jaké jsou ony praktiky, jejichž vliv na tělesnost členů společenství jsem zde zkoumala. V následující kapitole představím svá hlavní zjištění, a nakonec v závěru shrnu svá východiska a poznatky.

1. Výchozí teoretické koncepty a kontext výzkumného problému

1.1 Tělo a tělesnost v antropologii

Tato práce si dává za cíl objasnit proces formování a zakoušení vlastní tělesnosti veganskými sportovci, kteří ve svém společenství sdílejí specifické praktiky zacházení se svým tělem a utvářejí a reprodukují habity, kterými na svou tělesnost působí. V této první části práce bych tedy objasnila pojmy, ze kterých ve výzkumném problému a výzkumných otázkách, vycházím. Dále se v této části práce budu zabývat dosavadním poznáním o tématu a dosavadními výzkumy s ním souvisejícími, abych na ně mohla ve zbytku práce navázat.

Klíčovými pojmy pro tuto práci jsou tělo a tělesnost. S tělesností v této práci pracuji jako se ztělesněnou zkušeností těla propojující mysl s tělem. V tomto vycházím především z Merleau-Pontyho. Dle něj naše existence ve světě není omezena na fyzickou přítomnost těla ani jen na naši mysl, ale je dána ztělesněním, tedy tělem, uvědomujícím si existenci naší osoby (Matthews 2014, 84), tedy uvědomující si to, co je „neviditelné“, které je zažíváno právě tělesností (Merleau-Ponty 2005, 253).

S tělem pracuje sociální a kulturní antropologie jednak jako s nástrojem zkoumání a vyjednávání pozice výzkumníka (Okely 2020, 107-124), a jednak jako s klasifikačním mechanismem (Bowie 2008, 46; Okely 2020) umožňujícím antropologovi poznávat kulturu subjektu. Pracuje se s ním ale i jako se symbolickým systémem, dle kterého si kategorizujeme svět (srov. s Douglas 2003). Prostřednictvím našich těl se rozeznáváme i v běžných interakcích, a druzí nám na základě našich tělesných znaků mohou přisuzovat příslušnost k určité skupině. Tělem jsme schopni se vyjádřit ke světu, vyjádřit svou identitu či příslušnost ke skupině, náboženství nebo kultuře, a to tím, jak ho například zdobíme či jak ho používáme (srov. s Hertz 2016). Takto podobně i dle Marcela Mausse (1973) se v tom, jakým způsobem se člověk hýbe, odráží jeho socio-kulturní původ, a lidé různých společností se tak dle něj hýbají výrazně odlišně – jinak chodí, jinak jí, jinak sedí. Takovéto specifické vžité pohyby těla nazval Mauss habitem, což se stává i významným pojmem pro antropologii těla.

1.1.1 Habitus

Mou výzkumnou otázkou je, jak veganští sportovci zakouší a formují svou tělesnost specifickými praktikami, prostřednictvím osvojování si určitého habitu. Mauss (1973) tento pojem představuje ve svém díle *Techniky těla*, které se pro tento pojem stalo klíčovým pro sociologické a kulturní chápání lidského těla a jeho ovládnutí. Habitus dle Mausse představuje trvalou vtělenou dispozici člověka generující tělesné praktiky. Mauss věnoval pozornost lidskému tělu, které chápal jako „první a nejpřirozenější nástroj člověka“ (Mauss 1973, 75), jehož prostřednictvím je nám přístupný svět. Pojem techniky těla, který stojí v názvu díla, odkazuje ke způsobům užívání a cvičení těla. Jsou to naučené techniky různých dovedností, ke kterým užíváme naše těla a jejichž přesná podoba má být kulturně podmíněna a liší se v nich tedy společnost od společnosti. Takovéto základní dovednosti byly dříve považovány za dovednosti podmíněné biologicky. Tímto dílem tedy Mauss popřel výhradní biologickou podmíněnost takovýchto dovedností a limitů lidského těla, nicméně biologickou úlohu zcela nezavrhuje. Techniky těla představuje spíše jako jakousi dialektiku mezi společností a biologii. Maussův pojem habitus dal tak vzniknout dalším úvahám o odlišném fungování těla v různých socio-kulturních kontextech. Úvaha, že se člověk v různých sociálních prostředích učí specifickým tělesným praktikám, které si ztělesňuje, je výchozí i pro tuto mou práci.

Na toto navázal a Maussovo chápání habitu rozvinul i (mimo jiné) Pierre Bourdieu, který ho chápe jako v těle sjednocený soubor dispozic, do kterého spadají kulturně a sociálně podmíněné fyzické dovednosti, návyky, vkus a preference, dle kterých člověk distinktivně jedná (Bourdieu 1984). Tato distinkce je dle něj dána příslušností k sociální třídě, respektive „podmínkami existence“, které nás formují a dávají vzniknout habitům (ibid., 170). Dle Bourdieho tedy habitus odráží sociální struktury společnosti, nicméně je ve svých důsledcích dle něj i pomáhají utvářet. V procesu získávání těchto dispozic příslušností k dané sociální skupině si je člověk internalizuje, což má dle Bourdieho dále ovlivňovat i to, jak vnímá okolní svět (ibid., 470). Zatímco Mauss tedy zdůrazňoval fyzickou dimenzi habitus, Bourdieu zdůrazňuje vliv habitus na naše jednání a vnímání.

Ve této práci s pojmem habitus budu pracovat, a to především s takovým chápáním habitus, kterému se v sociálním prostředí lidé učí, a tak je do jisté míry mají i v tomto prostředí společné, a který formuje jejich těla i ono vnímání okolního světa. Ve zkoumaném společenství si jeho členové osvojují takovéto habitus, které jsou pro společenství specifické

a v nichž se odráží etické hodnoty skupiny a snaha prezentovat se určitým způsobem. Jsou to tedy jakési osvojené a ztělesněné praktiky a hodnoty skupiny, které formují jejich těla, tělesnost i postoje, tedy jejich vnímání světa i sebe sama. Proto tedy v tomto výzkumu zkoumám, jak specifické habitusy tohoto společenství ovlivňují tělo a tělesnost jeho členů.

1.1.2 Embodiment

Mauss ve svém pojmu habitus chápe tělo jako takové, do kterého se silně vpisuje jeho socio-kulturní prostředí. V tomto podobně pracuje Bourdieho chápání habitu s tělem jakožto s objektem odrážejícím sociální strukturu společnosti. Takovéto pojetí těla, které s tělem pracuje jako s vnějším „objektem, který by měl být studován ve vztahu ke kultuře“, (Csordas 1990, 5), bylo ve 20. století v antropologii s tzv. obratem k tělu a tělesnosti obohaceno o pojetí těla jakožto subjektu. K tomuto obratu přispěli s využitím fenomenologie Edmunda Husserla, který je považován za zakladatele fenomenologie ve filozofii, autoři jako Maurice Merleau-Ponty, který navázal na tuto filosofickou fenomenologii, či Thomas Csordas, jenž se fenomenologii věnoval ve spojitosti s antropologií. Dle Edmunda Husserla somatická percepce a to, jak ji interpretujeme, má charakter zažívání okolního světa (Husserl 1980, 7). Merleau-Ponty, vycházející z toho, že „jsme naše tělo“ se pak zaměřil na tělo jakožto na „subjekt vnímání“, jehož prostřednictvím je nám zprostředkováván svět, a tedy ho i „vnímáme (...) naším tělem“ (Merleau-Ponty 1996, 206). Tato dvě pojetí těla jako subjektu a objektu propojuje koncept embodimentu neboli ztělesnění.

Tento koncept boří dichotomii těla a mysli a pojímá tělo jako tvořené společností a zároveň společnost tvořící (Hrešanová 2012, 218). Do našich těl se promítá společnost a kultura tím, jak jím například hýbeme či jak jej zdobíme, a tělo je tak jakýmsi produktem společnosti. Zároveň je takové tělo jinak chápáno v různých socio-kulturních kontextech a podílí se na utváření společnosti.

Embodiment tak narušuje dichotomické rozdělení přístupu k tělu jako k něčemu, co máme, a něčemu, čím jsme. Popírá tělo jako pouhou schránku pro duši. Jak ovšem upozorňuje Nick Crossley, to, že vůbec používáme výraz „naše tělo“, značí, že jsme schopni ho vědomě zakoušet a zaujmout objektivní hledisko k tomu, co si ztělesňujeme. Zároveň ovšem zakoušíme toto tělo jako naše, a stává se předmětem myšlení, vnímání a cítění a

působíme na něj prostřednictvím například právě diet a cvičení (Crossley 2006, 140). Embodiment tedy označuje jakýsi proces ztělesňování si nás samých (Turner 1995, 235).

Thomas Csordas (1990) se teorií embodimentu zabývá ve své esejí *Embodiment as a Paradigm for Anthropology*, přičemž zde navrhuje pracovat s embodimentem jako s možným fenomenologickým paradigmatem a novou metodologickou perspektivou pro studium kultury a sebe sama. Csordas zastává postoj, že lidské tělo je subjektem spíše než pouhým objektem, a mělo by být chápáno jako „existenciální základ kultury“ (Csordas 1990, 5) spíše než kulturu pouze odrážející. Csordas se tedy touto esejí vyjadřuje k antropologické diskusi o přístupu k lidskému tělu jako subjektu či objektu, přičemž navrhuje jakousi dialektiku přístupů Merleau-Pontyho a Bourdieho, která spočívá v propojení jejich chápání teorie embodimentu založené u Merleau-Pontyho na vnímání (Crossley 1995, 45), kterým je dle něj ztělesněná zkušenost, a na praktikách v případě Bourdieho. Věnuje se i odlišnému chápání těla u těchto dvou autorů – zatímco dle Csordase Merleau-Ponty tělo chápe jako prostředek vědomého zažívání okolního světa a vědomí je pak dle něj „promítání sebe sama do tohoto světa“ (Csordas 1990, 8), dle Bourdieho, jak popisuje Csordas, je tělo formováno vlivem objektivních struktur sociálního života a je orgánem vytvářejícím a sjednocujícím praktiky.

Koncept embodimentu je pro tuto práci klíčovým východiskem, které umožňuje studium tělesnosti jako propojující tělo a mysl. V chápání embodimentu vycházím z výše popsané dialektiky T. Csordase, která mi umožňuje chápat tělesnost veganských sportovců jako formovanou specifickými praktikami, ale zároveň jako výsledek vnímání a zažívání svého těla i zažívání okolního světa prostřednictvím těla, na které v této práci nahlížím jako na subjekt vnímání, do něž se vepisuje politika společnosti i vymezování se vůči společnosti.

Klíčovým pro tuto práci je i propojení tělesnosti a embodimentu, v čemž vycházím z Merleau-Pontyho. Merleau-Ponty. Jak shrnuje C. Sjöholm (2003, 100), Merleau-Ponty chápe tělesnost jako fyzické tělo, na které působí ztělesňování (embodiment). Předmětem tohoto výzkumu je právě ono působení ztělesňování na těla členů zkoumaného společenství. Tato práce pak pojednává o tom, co je členy společenství ztělesňováno a jak to působí na jejich těla a formuje jejich tělesnost.

1.1.3 Vědomé tělo

Pro problematiku utváření tělesnosti a formování těla, vytvořily autorky Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock (1987) analytický koncept vědomého těla¹, který se skládá se ze tří navzájem se prolínajících složek. Tímto konceptem vědomého těla autorky oponují představě především západní vědy a klinické medicíny těla jako stroje, který funguje u každého člověka bez ohledu na jeho kulturní a sociální zázemí stejně. Boří karteziánskou dichotomii těla a mysli a ve svém konceptu vědomého těla představují tři vzájemně se překrývající složky analýzy přístupující ke vztahu těla a duše poněkud holističtěji. Každá tato analytická složka představuje jednu rovinu těla, jeden teoretický přístup, subjekt. Autorky proto hovoří o třech tělech, které můžeme u každého jedince rozlišovat a jejichž syntézu autorky nazývají právě vědomým tělem. Jedná se o tělo individuální, sociální a politické.

Individuální tělo, je fenomenálně zakoušené tělo, které bývá pro jedince nejvíce znatelné. Odkazuje k individuálnímu prožitku těla, jeho zkušenosti, „vtělenému já“ (ibid., Lock 1987, 7). Individuální tělo lze tak chápat i jako tzv. „šestý smysl“ a jako schopnost vlastního sebeuvědomění se. Ve druhém konceptu, v konceptu sociálního těla, autorky navazují na strukturální, symbolické a sociální antropology. Sociální tělo tak popisují jako „přirozený symbol“, jako prostředek naší interakce se společnostmi a prostředek vypořádávání se s naším vztahem ke kultuře a přírodě. Na třetí úrovni analýzy pak Scheper-Hughes a Lock představují tělo politické, které je výsledkem působení sociální a politické kontroly. Má to být nástroj společnosti pro regulaci, dohled a kontrolu nad individuálními i kolektivními těly členů této společnosti.

Koncept vědomého těla pojímá tělo jako propojené s myslí, čímž vychází z konceptu embodimentu. Koncept vědomého těla tímto také pracuje s působením sociálních a politických vlivů na individuální tělo, které má být sebeuvědomující složkou, „vědomým já“. Využijí koncept proto ve svém výzkumu v analýze jako analytický rámec pro rozlišení procesu utváření individuálního těla členů zkoumaného společenství prostřednictvím působení sociálních a politických vlivů a požadavků společenství. V rámci těchto tří konceptů v analýze pak identifikují jakési další jednotlivé složky tělesnosti veganských sportovců.

¹ V originále „the mindful body“.

1.2 Veganství, komunita a tělo

V současné době roste množství různých dietních hnutí, a stravování se stále více oprošťuje od pouhé fyziologické potřeby a roste kulturní a sociální význam jídla (takto např. Ferrarová et al. 2019). Jídlo v moderní společnosti představuje stále více prostor pro morální investice (Arppe et al. 2011). Veganství je takovýmto morálně založeným dietním hnutím, které má stále více zastánců, a to právě pro své morální pohnutky, kterými je ochrana práv zvířat a ekologické důvody, od nichž odvozuje své hlavní argumenty (Houdek 2020, 37). Nejsou přehlíženy ani zdravotní aspekty veganství, které jsou po etických a ekologických argumentech nejčastějším důvodem pro veganství (Janssen et al. 2016, Kerschke-Risch 2015), a jak ukáží v této své práci, pro etické vegany se pak zdravotní aspekty stávají podpůrným argumentem.

Veganská komunita se vůči společnosti vymezuje svým dietním stravováním, kterým vyjadřuje své hodnoty. Reaguje tím na současný globální problém ekologicky nešetrných velkochovů zvířat. Nicméně je veganství strava, která oproti „normálnímu“ stravování vyškrtává z jídelníčku veškeré potraviny živočišného původu jako maso, mléko a vejce, proti čemuž mnohé laické i odborné hlasy vystupují s tím, že takové stravování nemůže být pro člověka dostatečné.

Kolem veganství se přesto vytváří silná komunita, což se také stává předmětem zájmu mnohých výzkumů. Například dle Elizabeth Cherry (2003, 2006), je právě od míry angažovanosti v komunitě a síly sociálních vazeb s jinými vegany odvíjena míra striktnosti praktikovaného veganství. Upozorňuje, že individuální vegané, kteří se ve veganské komunitě neangažují, se častěji řídí dle vlastních definic veganství, které často bývají méně přísné, a mají tak tendenci se od veganství v určitých situacích odkloňovat (Cherry 2006, 156). Cherry tedy zdůrazňuje význam studia veganství jako sociálního hnutí spíše než jako individuálního rozhodnutí, neboť veganský životní styl je dle ní závislý právě na podporujících sociálních sítích spíše než na vůli jednotlivce (ibid., 157). I z tohoto důvodu svou práci zakládám na výzkumu ve společenství veganů, nikoli mezi jednotlivými individuálními vegany.

Tělu, tělesnosti a internalizaci morálních hodnot vegetariánů a veganů se věnuje výzkum Paula Rozina (1997), poukazuje na provázanost chutě s morálními hodnotami – dle něj si etičtí vegetariáni vytváří k nevegetariánskému jídlu větší odpor než ti, co jsou vegetariány

kvůli zdraví². Averze se dle něj s přechodem na rostlinnou stravu u etického vegetariána stupňuje. Takové znechucení chápe jako projev myšlenkového odmítnutí jídla a důsledek internalizace morálních hodnot a vyhýbání se určitým objektům a událostem. Změnám chuti jako ke klíčovému tělesnému procesu při rostlinném stravování se věnuje i Richard Twine (2018), který podobně jako Rozin popisuje averzi veganů k neveganskému jídlu. Upozorňuje ale i na měnící se požitek z veganských výrobků a náhražek – z jeho výzkumu vyplývá, že takové produkty naopak vegani shledávají čím dál chutnějšími, čím déle se stravují bez živočišných produktů. Twine dále identifikuje čtyři typy veganských praktik, které dle něj hrají roli v rostoucím trendu veganského stravování a proměně jídelních produktů, a to nahrazování neveganského jídla, kreativitu v jídle, objevování nového jídla, a nakonec již zmiňovanou změnu chuti. Ve svém výzkumu se budu věnovat i takovéto práci s jídlem, neboť jak i popisují tyto výše popsané výzkumy, stravovací praktiky významně působí na těla veganů a prostřednictvím ztělesňování si těchto praktik i na zakoušení vlastního těla a okolního světa.

1.3 Tělo a sport

Jak již zmiňuji dříve, ve své práci se budu věnovat veganským sportovcům, a to proto, že společenství veganských sportovců vybočuje z veganské komunity právě svým sportovním zaměřením.

Bourdieu (1984) ve svém díle *Distinction* sport využívá k analýze třídních habitů – sociální třídy dle něj formují sportovní habitusy a samotný výběr sportu je dán faktory souvisejícími s třídní příslušností. Veganští sportovci ve zkoumané skupině se nevěnují všichni jednomu stejnému sportu, proto v jejich případě nelze dle jejich sportovních praktik určovat třídní příslušnost jako celku, nicméně jako celek tím, že vykonávají nějaký sport, a sdílejí tak jisté sportovní praktiky související s budováním těla k obhajobě jejich stravy, vyjadřují své společné morální a politické hodnoty a svou příslušnost ke skupině, a upozorňují tak na současný globální problém neekologické a neetické masové produkce živočišných produktů. Dle Bourdieho bychom pak mohli chápat veganské sportovce jako vymezující se vůči společnosti svou příslušností ke skupině prostřednictvím ztělesňování si praktik ve

² Rozdíl mezi etickými vegany a vegany pro zdraví je vůbec často artikulován. Vedle tohoto Rozinova poznatku, dle kterého si etičtí vegané silněji ztělesňují své hodnoty a praktiky, například i Jessica Greenebaum (2012, 134-137) upozorňuje, že etičtí vegané vnímají pohnutky veganů pro zdraví za méně hodnotné a sobecké i za nedostatečné k setrvání u veganství. Etické vegany také označuje za „autentičtější“.

skupině utvářených a reprodukováných, a ztělesňováním si takovéto své distinkce v rámci společnosti, čímž si utváří specifické habitusy a skupinovou identitu. Zároveň se veganští sportovci vymezují vůči veganským nesportovcům a usilují o boření mýtů, které vegany vykreslují jako nějakým způsobem slabší.

Ve své práci budu věnovat pozornost tomu, jak sportovní a stravovací praktiky veganských sportovců formují jejich tělesnost, a jaké habitusy si veganští sportovci vytváří v souvislosti se svým stravováním. Tělesnosti, embodimentu a fenomenologii těl sportovců se věnoval výzkum dvojice autorů Hockey a Collinson (2007), ve kterém pracují s tělem především jako se smyslným³ tělem, které si při sportu ztělesňuje své smysly, a pomocí nich pak sportovec reflektuje svůj výkon, utvrzuje se v identitě sportovce, či je využívá k orientaci se ve sportovním prostředí, neboť to jsou právě smysly, které, jak autoři upozorňují, utváří žitou zkušenost těla. Tento výzkum, spolu s výše zmíněnými výzkumy Twina a Rozina, vyzdvihují význam smyslů v procesu formování identity sportovce a identity vegana, což nabízí pro tento výzkum formování tělesnosti veganského sportovce zajímavou perspektivu skrze smysly, přes kterou se též pokusím na problematiku formování a percepce tělesnosti nahlédnout.

Významným je i Wacquantův (2004) výzkum mezi boxery v chicagském ghettu, který podobně jako tento, spočíval na etnografickém výzkumu habitů ve spojitosti se sportem. Wacquant se v tomto díle věnuje habitu, se kterým pracuje jako s výsledkem ztělesnění hodnot skupiny, v níž je tento habitus aktéry osvojován. Prostřednictvím tohoto habitus zkoumá onu skupinu chicagských černošských boxerů, kteří boxem unikají před kriminalitou, a disciplinují své tělo i duši. Habitus je tak pro něj nejen předmětem zkoumání, ale i jeho nástrojem (Wacquant 2011). Právě v tomto jsem vzoru po Wacquanta během svého etnografického a autoetnografického výzkumu usilovala o osvojení si habitů ve zkoumané skupině produkovaných. To mi mělo umožnit poznávat jejich vliv na mou tělesnost a její zakoušení.

³ V originále „sensuous body“.

1.4 Shrnutí

„Tělo je prvním a přirozeným nástrojem člověka.“ (Mauss 1973, 75) Toto je často citovaná definice těla, ze které mnozí autoři, zabývající se ve svých pracích tělem, stále vychází. Tělu a tělesnosti je v antropologii věnována velká pozornost, což dalo vzniknout subdisciplíně antropologie těla, která se zabývá vyjednáváním tělem mezi přírodou a kulturou. Klíčovými pojmy pro antropologii těla jsou *embodiment* a *habitus*. První zmíněný pojem pracuje s tělem jako s vnímajícím a zprostředkovávajícím svět a zároveň se k němu vyjadřujícím. Pojem *habitus*, který představil Mauss, byl dále zpracován i dalšími autory jako například Bourdieuem, který tento pojem rozšířil na celý soubor dispozic, jenž je formován sociálními strukturami, stejně tak jako sociální struktury spoluformující. I Bourdieu ale vychází z původní Maussovy myšlenky, že *habitus* je cosi vtěleného, čemu se učíme ve společnosti, a co má dále vliv na naše tělo. S těmito pojmy v této fenomenologické studii pracuji.

Mou hlavní výzkumnou otázkou je: *Jak veganskí sportovci zakouší a formují svou tělesnost prostřednictvím specifické diety a sportu?* Skupinu veganských sportovců jsem pro tento výzkum zvolila jakožto skupinu spadající do veganské komunity, která z ní ovšem vybočuje svou prací s tělem a sportovními aktivitami. Budu proto zkoumat, jaký význam pro tuto skupinu představuje práce s tělem a sportovní aktivity.

Veganství, byť je stále mnohými odborníky na výživu, lékaři, sportovci i laiky zpochybňováno pro absenci živočišných produktů ve stravě, má ve společnosti stále více zastánců. Kolem veganství se utváří komunita, která se stále rozrůstá. Ve svém výzkumu budu navazovat na to, co je již známo o veganských komunitách a o tělesnosti veganů a sportovců. Vycházejí z takovýchto poznatků, budu veganské sportovce zkoumat ve společenství, a to včetně toho, jak takové společenství přetváří jejich těla a působí na jejich tělesnost. Budu také věnovat pozornost tomu, jak morální stravovací praktiky členů společenství ovlivňuje jejich těla a tělesnosti, a jakou roli v tomto hrají smysly.

Využiji v této práci také konceptu *vědomého těla* autorek Scheper-Hughes a Lock, který rozlišuje analytické jednotky těla, a to tělo sociální, politické a individuální. I toto pojetí tedy pracuje s tělem, na které působí sociální a politické vlivy, což působí na individualitu jedince.

Důležité je zde rozlišení pojmů těla a tělesnosti. Tělo, jak s ním pracuji, na rozdíl od tělesnosti představuje jen fyzické tělo v jeho fyziologických a biologických attributech.

Nicméně jak například vyplývá i z konceptu vědomého těla autorek Scheper-Hughes a Lock, pojem tělo zde odkazuje spíše na složku tělesnosti, tedy na to, jak si ztělesňujeme dialog mezi námi a okolním světem. Obdobně „těla“, která představuji v analytické části, představují složky pojetí vlastního těla a výsledek působení ztělesňování si praktik, hodnot, vyjadřování se ke světu a vnímání světa i nás a našich těl. V mém výzkumu jsem tedy nezkoumala, jak objektivně fyzicky působí veganství a sport na členy společenství, jak působí na jejich těla, ale jak působí na jejich tělesnost a vnímání jejich těl.

S využitím konceptu vědomého těla spolu s konceptem habitu a embodimentu budu tedy zkoumat formování a zakoušení vlastní tělesnosti, a to u veganských sportovců, čímž si dávám za cíl přispět nejen k samotnému procesu formování a zakoušení tělesnosti, ale i k poznání vlivu současných stravovacích trendů a k chápání utváření komunit kolem těchto hnutí. Ve svém výzkumu budu tedy hledat odpovědi i na dílčí otázky: *Jaké praktiky či habitus jsou veganskými sportovci vytvářeny a reprodukovány? Jak (pokud vůbec) se do stravovacích a sportovních praktik promítá snaha dokázat dostatečnost veganské diety? Jak působí společenství na individuální těla svých členů?*

2. Metodologie

Zodpovězení hlavní výzkumné otázky této práce, tedy jak veganští sportovci vnímají a formují svou tělesnost prostřednictvím specifické diety a sportu, si žádá hluboké nahlédnutí do problematiky a porozumění subjektivním pocitům veganských sportovců. Rozhodla jsem se proto pojmout tento výzkum jako kvalitativní fenomenologickou studii, kterou opírám především o etnografický výzkum ve zkoumané skupině. Etnografický výzkum jsem doplnila o rozhovory se členy zkoumaného společenství. Své poznatky z etnografického rozhovoru a z rozhovorů jsem pak konfrontovala s autoetnografickou zkušeností. Etnografický výzkum mi umožnil především poznání praktik zkoumané skupiny, zatímco rozhovory a vlastní autoetnografická zkušenost mi umožnily hlouběji poznat subjektivní vnímání formování a zakoušení tělesnosti. Výzkum probíhal v období od července 2020 do března 2021. Zkoumaným společenstvím byla konkrétní skupina veganských sportovců, která reprezentuje veganskou komunitu, ale zároveň je v rámci komunity specifická svými sportovními aktivitami.

Pro etnografický výzkum jsem zvolila jednu z těchto akcí⁴, a sice čtyřdenní kemp, který je pořádán zejména k utužování vztahů ve skupině, k propagaci a rozšíření skupiny a posilování daného životního stylu ve skupině. Kemp se konal ve sportovním areálu, kde byla zajištěna veganská strava. V rámci tohoto kempu se konaly různé sportovní tréninky, workshopy a přednášky na téma veganství a sportu. Právě proto, že program kempu měl být velmi vyčerpávající a nabízel možnost sblížit se volnočasovými aktivitami s členy skupiny i poznat jejich sportovní a stravovací praktiky, a díky přednáškám a workshopům pochopit jejich životní styl a více se o něm dozvědět, jsem zvolila právě tuto akci skupiny pro svůj výzkum. Zúčastnila jsem se na kempu všech těchto aktivit. Zároveň jsem se po dobu kempu stravovala čistě vegansky, abych měla možnost i na sobě pozorovat subjektivní vnímání kombinace veganských stravovacích praktik a sportu. Autoetnografický výzkum jsem tak započala již paralelně s etnografickým výzkumem. Zároveň jsem ale v těchto praktikách poznanych při pobytu mezi veganskými sportovci pokračovala po dobu dalších 30 dní po skončení kempu, neboť čtyřdenní kemp se mi jevil jako příliš krátká doba na poznání působení provozovaných praktik na tělesnost jedince.

⁴ Dalšíh akcí skupiny jsem již neměla příležitost se pro protipandemická opatření zúčastnit.

2.1 Etnografický výzkum

Jako hlavní zdroj poznání pro tuto práci jsem zvolila etnografický výzkum, který byl uskutečněn na čtyřdenním kempu, který se mi díky svému programu z akcí pravidelně pořádaných skupinou jevil jako nejvhodnější příležitost skupinu nejlépe poznat. Zúčastněné pozorování v přirozeném prostředí s možností pozorovat sportovní i stravovací praktiky v delším časovém horizontu, než jaký nabízely ostatní akce skupiny, se zdálo být pro tento výzkum nejprínosnějším.

Při užití etnografie a autoetnografie musí výzkumník více než při užití jiných metod reflektovat svou pozici ve výzkumu, který je takto náchylný na zkreslení jeho vlivem, a je tak potřeba pracovat s faktem, že je výzkumník součástí sociálního světa, ve kterém výzkum provádí (Hammersley 2007, 14). Přesto se etnografie jako hlavní metoda pro tento výzkum jevila jako nejvhodnější, neboť nabízí pro výzkum zkoumané problematiky mnohem bohatší možnosti a přínos, než jaký by nabízely pozitivistické metody (Hammersley 2007, 26).

V průběhu etnografického výzkumu jsem si dělala rychlé heslovité poznámky, které jsem ve volných chvílích přepisovala s více detaily, a případnými komentáři k poznámkám. Tento postup mi také například umožňoval si zpětně vybavit i souvislosti, které jsem do té doby přehlížela. Zároveň mi pomáhal si utřídit myšlenky a uvědomit si, na co se ve zbylém čase zaměřit.

2.2 Autoetnografie

Jelikož se tato práce zabývá subjektivním vnímáním svého těla, zdál se pouhý etnografický výzkum jako nedostačující. K autoetnografickému výzkumu navíc přispívala právě má blízkost k životnímu stylu zkoumané skupiny, tedy přiblížení se pozici „insidera“. Autoetnografie umožňuje více pracovat s touto subjektivní zkušeností z etnografického výzkumu, se zažívanými interakcemi a poznáváním praktik a habitů vlastním tělem, na rozdíl od etnografie, která by takovouto subjektivní zkušenost plně neteorizovala (Okely 1992, 2).

Jak již uvádím výše, během etnografického výzkumu jsem se účastnila všech pořádaných aktivit a stravovala jsem vegansky, s jednou výjimkou, kdy jsem veganství pro nevolnost porušila. Spolu s etnografickými poznámkami jsem si tedy dělala i autoetnografické

poznámky reflektující mé zakoušení kombinace a sportu. Během etnografického výzkumu jsem si autoetnografické poznámky vedla paralelně s etnografickými poznámkami do etnografického deníku. Na takto poznané praktiky jsem navázala později a dalších 30 dní jsem se jich držela, neboť se domnívám, že teprve v běžném životě a v delším intervalu je možné plně zakusit, jak na jedince a jeho tělesnost působí praktiky této skupiny. Své poznatky z tohoto jsem si dále poznamenávala, a to včetně zaznamenávání svého jídelníčku pro vlastní přehled a hlídání vyváženosti stravy.

Takto získané autoetnografické poznatky jsem konfrontovala s poznatky získanými etnografickým výzkumem a rozhovory, které jsem tak mohla obohatit o vlastní subjektivní zkušenost. To napomohlo lepšímu pochopení zjištěním i reflektování své pozice v terénu.

2.3 Rozhovory

Hlavním zdrojem dat pro mou práci jsou tedy poznámky z uvedeného etnografického pobytu ve skupině, reflektující pozorované chování, praktiky, výpovědi členů skupiny i mé vlastní zakoušení praktik skupiny. Tato data jsem doplnila o výpovědi členů skupiny pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Témata, která jsem v rozhovorech nadnášela, vychází ze zkušeností z etnografického pobytu ve skupině, z autoetnografických poznatků či i předchozích rozhovorů. Pro rozhovory jsem oslovila 5 veganských sportovců, z nich 4 byly zároveň účastníky kempu, se kterými jsem se během výzkumu seznámila.

Těmito respondenty jsou Alex, Anička, Milan, Tomáš a Viktorie⁵. Všem je mezi dvaceti a třiceti lety a dle mého soudu jsou sportovní postavy. Všichni se také identifikují jako etičtí vegané, etické důvody tedy prezentují jako hlavní důvod svého veganství. Alex je aktivním členem skupiny. S Alexem jsem se poznala již cestou na kemp a hned mi vyprávěl o své cestě k veganství, která zahrnuje i mnohé experimenty s jídlem za účelem žít co nejzdravěji a nejpřirozeněji. Také mi hned vyprávěl, jak důležité pro něj toto společenství je, a jak klíčové pro něj je, se obklopot lidmi, kteří tento životní styl sdílí. Je veganem osm let, před tím byl půl roku vegetariánem. Co se týče sportu, hraje basketbal, dělá bojové sporty a otužuje se. Anička a Milan jsou aktivními členy skupiny, a zároveň na kempu pravidelně působí jako lektoři jógy a akrojógy, čímž si i přivydělávají mimo kemp.

⁵ Uvedeny jsou zde pseudonymy, nikoli skutečná jména respondentů.

Ve skupině mají tak silné postavení a věnují jí hodně času. S Aničkou jsem se znala již před kempem přes sociální sítě díky józe, kterou také cvičím. Zároveň jak Anička, tak Milan, navštěvovali v úvodu zmiňované fitness centrum, a měli jsme tak toto společné, včetně několika společných známých. Veganem jsou oba šest let. Anička před veganstvím byla vegetariánkou devět let, Milan půl roku. Anička a Milan jsou pár, a i vegany se stali společně. Kromě jógy a akrojógy se také oba otužují. Milan navíc hraje squash a florbal. Tomáš, který je též aktivním členem skupiny, je vegan tři roky, před tím byl rok vegetariánem. Běhá, jezdí na kole a dělá různé míčové sporty. Tomáš dává důraz na ekologickou stránku veganství. S veganstvím také výrazně změnil své stravovací praktiky a podobně jako Alex rád experimentuje a zkouší různé další diety či detoxy. Prací s jídlem i sportem tak tráví hodně času. Viktorie je veganem tři roky. Stejně jako ostatní respondenti byla nejdříve vegetariánkou, neboť podobně jako ostatní se obávala tak radikální změny. V jejím případě vegetariánská fáze trvala tři roky. K veganství ji přesvědčil její přítel, díky kterému se po několika pokusech definitivně rozhodla. Viktorie běhá, dělá silové tréninky, jógu a otužování. Viktorie se na rozdíl od ostatních respondentů kempu neúčastnila, nicméně je se skupinou v kontaktu a účastnila se jiných akcí veganských sportovců.

Provedla jsem 4 rozhovory. S Aničkou a Milanem jsem vzhledem k jejich podobné sportovní a veganské zkušenosti provedla rozhovor dohromady. Rozhovory trvaly 40-80 minut a byly provedené formou online videohovoru⁶. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrány, a následně přepsány a anonymizovány.

2.4 Metody analýzy

Data, tedy etnografický a autoetnografický deník a přepisy rozhovorů, jsem vytvářela kódování, přičemž jsem zvolila postup kombinovaného induktivního a deduktivního kódování. Nejprve jsem provedla induktivní kódování, kdy jsem z dat vytrídila relevantní části, a ty pak zpracovala do několika kódů. Takto vzniklé kódy jsem následně rozřadila do kategorií, které jsem vytvořila dle teoretických konceptů vědomého těla autorek Scheper-Hughes a Lock (1987), tedy konceptů individuálního, sociálního a politického

⁶ Pandemická situace nedovolovala osobní setkání, nicméně online videohovor pokládám za nikterak omezující formu rozhovoru. Naopak se ukázala taková forma jako usnadňující faktor pro domluvení setkání i nahrávání rozhovoru pro technické možnosti, které videohovory nabízí.

těla. Takové rozlišení induktivních kódů mi dovolilo navázat na tuto teorii vědomých těl, a umožnilo mi rozlišit v kódech proces formování individuálního těla skrze působení těla sociálního a politického. Zároveň jsem ovšem takto mohla v rámci těchto konceptů pomocí induktivního kódování podrobněji rozlišit jednotlivé složky těla a vlivy na něj působící.

2.5 Začlenění mezi zkoumanou skupinu

Výzkum jsem prováděla zúčastněným pozorováním. Během setkání veganských sportovců jsem se prezentovala jako sportující vegetarián se zájmem o veganství. Usilovala jsem o přiblížení se veganským sportovcům, a tak jsem se při etnografickém výzkumu držela pravidel skupiny, což obnášelo především přísný veganský životní styl. Snažila jsem se tedy především co nejvíce o splynutí se zkoumanou skupinou a vše prožít na vlastní kůži.

Před zahájením etnografického výzkumu jsem měla obavy, jak striktní jsou podmínky skupiny pro účast na kempu, a zdali nebude problém, že jsem „pouze“ vegetarián. Většinou reakce nebyly příliš odsuzující a stačilo k mému představení se jako jen vegetariánky, byť již sedmým rokem, dodat vysvětlení, že už při vegetariánské stravě jsem měla jednoho času jisté zdravotní problémy při těžší sportovní zátěži a že se o veganství zajímám a ráda bych zkusila, zdali bych ho dlouhodobě zvládla. Setkala jsem se ovšem i s negativní reakcí na mé vegetariánství, jako například v následujícím úryvku z terénních poznámek: *„Jednou jsem však takto jednomu dlouholetému členovi skupiny říkala o svém vegetariánském stravování a dostalo se mi odpovědi, že jíst vejce je jako jíst něčí ovulaci a že po mně přece mojí ovulaci také nikdo nechce, aby ji mohl jíst,“* (etnografické poznámky). I přes tuto reakci se mi ovšem podařilo se mezi veganské sportovce začlenit a zůstali jsme s mnohými v kontaktu i po skončení výzkumu. Právě kemp, veganství a sport se stalo významným spojovacím prvkem.

Začlenění se mezi veganské sportovce napomohly mé vegetariánské a sportovní zkušenosti, díky kterým jsem nebyla úplným vetřelcem. Tyto zkušenosti koneckonců věřím, že mi i umožnily kemp lépe zvládnout fyzicky. S mnohými účastníky kempu jsme také například zjistili, že máme společný „gym“, jak již zmiňuji v úvodu práce, a tím i společné přátele. Zároveň se i ukázala propojenost skrze sociální sítě, neboť jsme se s některými účastníky kempu díky nim v online prostředí již znali, jako například s Aničkou, jak již zmiňuji dříve. Potkala jsem na kempu mimo jiné také mnohé známé tváře ze své

bývalé školy, což si vysvětluji tím, že je veganství dnes již poměrně rozšířené. Zjištění, že se tedy s mnohými účastníky znám, což jsem předem nevěděla, výrazně mému začlenění napomohla.

2.6 Reflexe

Motivací pro tento výzkum byla má blízkost ke studovanému prostředí, a sice pro své zkušenosti sportujícího vegetariána. Přesto, že jsem v tomto výzkumu neměla zcela pozici tzv. „insidera“ a nezkoumala jsem vlastní prostředí, byla má blízkost k němu nezanedbatelná.

V době výzkumu jsem byla sedmým rokem vegetariánem, asi pátým rokem intenzivně sportujícím. V této době jsem se nijak blíže nezaobírala tím, zdali má strava je dostatečně vyvážená a odpovídající sportovnímu výkonu. Jeden čas příliš velká fyzická námaha nedostatečně kompenzovaná stravou i odpočinkem způsobila slabost a dočasnou neschopnost se sportu věnovat. Po čase se mi toto podařilo překonat, a více jsem začala suplementovat protein a vitamíny. Stála jsem si za tím, že vegetariánství není tolik na vině, jako spíše nevhodný režim, což nakonec potvrdila i lékařská prohlídka. Se zpochybňováním dostatečnosti vegetariánské stravy jsem se přesto nadále setkávala. Začala jsem se časem i více zajímat o veganství. Zdálo se mi ale příliš radikální na to, abych se ho zvládla držet, byť jsem vegany obdivovala a brala je jako eticky a sebedisciplínou o stupeň výš.

Tato blízkost ke zkoumanému prostředí znamenala pro mě ve výzkumu snazší výchozí pozici pro začlenění do terénu a přizpůsobení se zkoumanému životnímu stylu, lepší pochopení pro zkoumanou problematiku, možnost vycházet z vlastní zkušenosti, a nakonec tato blízkost znamenala hrozbu ztráty výzkumnického nadhledu a tzv. „going native“. V tomto etnografickém a autoetnografickém výzkumu navíc mé tělo představovalo hlavní výzkumný nástroj, kterým jsem poznávala praktiky a habitusy zkoumané skupiny. V tomto jsem vycházela z Wacquanta (2004, 2011), který ve svém výzkumu ve skupině boxerů pracoval s habitem jako s předmětem zkoumání i jako s výzkumným nástrojem. Ve svém výzkumu formování a zakoušení vlastní tělesnosti prostřednictvím specifických praktik a habitů jsem tedy usilovala jak o poznání těchto habitů, tak o zakoušení těchto habitů a zakoušení jejich působení na tělo a tělesnost. Takovouto vysokou míru angažovanosti

ve zkoumaném prostředí bylo tedy nutno řešit reflektováním situovanosti mé osoby jakožto výzkumníka. Reflektování své pozice a vztahu k terénu, utvrzení se ve výzkumnické pozici a zachování určitého nadhledu přímo v terénu napomáhalo vedení etnografického a autoetnografického deníku.

Kvůli autoetnografickému obohacení výzkumu ale nebyl úplný odstup žádoucí, neboť právě i s vlastní subjektivitou jsem si dala za úkol ve výzkumu pracovat, a poznat pohled zevnitř bylo mým cílem. Autoetnografické přispění bylo tedy i řešením nemožné objektivity etnografického výzkumu, neboť takto jsem neusilovala o primární odstup ke zkoumaným subjektům, ale o objektivaci a analýzu své subjektivní zkušenosti, jak navrhuje Bourdieu (2003) ve svém návrhu zúčastněné objektivace, který Bourdieu představuje jako řešení nemožnosti výzkumníka být zcela objektivní ve svém výzkumu. Bourdieu totiž vidí Weberovu hodnotovou neutralitu jako nereálnou a navrhuje proto, aby výzkumník zaujal hledisko vůči sobě samotnému, a objektivizoval tak svou výchozí pozici. Subjektivita výzkumníka, která tedy dle něj nemůže být popřena, má být pak ve výzkumu plně zohledněna. Z tohoto tedy ve své práci vycházím a při analýze jsem se pokusila o takovou reflexi a objektivizaci své perspektivy. Tímto jsou pak nutně má zjištění vyplývající z výzkumu „produktem mých zkušeností“ se zkoumaným terénem a ovlivněna mou osobností, jak reflektuje vliv etnografa T. Bunsell (2013, 17).

Jak již popisuji výše, blízkost k životnímu stylu veganských sportovců napomohla mému začlenění mezi ně a ulehčila mi během výzkumu adaptování se, přechod na veganskou stravu a účast na trénincích. Toto mohlo napomoci mé orientaci v terénu i mému pochopení toho, jak veganští sportovci formují a zakouší svou tělesnost. Nicméně také její tato má angažovanost mohla ovlivnit tím, že jsem do terénu jsem tak mohla vstupovat již s nějakým očekáváním. Zároveň tímto hrozila přílišná sebeidentifikace se zkoumanou skupinou, která by pro výzkum byla překážkou. Během výzkumu byly momenty, kdy jsem tomuto téměř podlehla a hodnoty a praktiky skupiny jsem byla odhodlána nejen přijmout trvale za své, ale i jsem začala ztrácet výzkumnický nadhled, a sympatie skupiny a jejích členů se praly o prioritní místo s přiměřeným odstupem. Jak naznačuje například tento úryvek: *„Na společné fotografování jsem si koupila jejich tilko s názvem jejich skupiny, ze kterého jsem měla radost, a začínala jsem se i cítit méně jako vetřelec a výzkumník a více jako jedna z nich. Čím dál víc jsem se mezi těmito lidmi cítila dobře a mezi přáteli.“* (etnografické poznámky)

Jako připomínka výzkumnické pozice fungovalo již zmiňované vedení etnografického a autoetnografického deníku, díky kterému jsem mohla lépe reflektovat svou pozici v terénu. Samotný etnografický výzkum navíc neměl dlouhého trvání a mezi pokračováním ve výzkumu byla několikaměsíční prodleva. Ta napomohla získání dostatečného odstupu. Při analýze jsem tak byla schopná zaujmout objektivní hledisko ke své výchozí pozici i k datům z rozhovorů a etnografického výzkumu.

Co se týče dalších faktorů, které mohly potenciálně ovlivnit to, k jakým datům jsem měla v terénu přístup, jako například věk, pohlaví či socio-ekonomické zázemí, věřím, že již neměly příliš velký dopad na můj výzkum. Například věk, pohlaví či povolání se ukázaly nebyt příliš platným klasifikačním faktorem ve zkoumané skupině. Ve skupině si bez ohledu na tyto faktory všichni tykali a brali se za sobě rovné. Jako klasifikační faktor však ve skupině fungoval počet let na veganské stravě: „*Otázka ‘Jak dlouho jsi veganem?’ byla častou seznamovací frází.*“ (etnografické poznámky)

Nicméně možná právě tím, že jsem se prezentovala primárně jako vegetarián se zájmem o veganství, jsem měla pocit, že veganští sportovci se mnou mluví otevřeně a snaží se mi maximálně vysvětlit svůj úhel pohledu. Tento pocit jsem měla i při provádění rozhovorů. Tím, že jsem navíc respondenty znala z kempu, byly rozhovory navíc i uvolněné a respondenti ochotně vyprávěli o své cestě veganského sportovce. Při těchto rozhovorech jsem navíc měla příležitost zkontrolovat své autoetnografické snažení držet se praktik skupiny i po skončení kempu. Tou dobou jsem tedy již měla bohatší subjektivní zkušenost veganského sportovce než na kempu, což jednak myslím napomohlo vztahu s respondentem a jeho ochotě se mnou na toto téma mluvit, a jednak jsem tak měla možnost zkontrolovat své dosavadní poznatky a porovnat tuto svou zkušenost s jejich.

2.7 Etické souvislosti

Na tomto místě bych nejprve ráda zmínila, že etnografický výzkum jsem uskutečnila v červenci 2020. Tou dobou jsem ještě neměla schválený projekt tohoto výzkumu. Učinila jsem tak z toho důvodu, že pro pandemickou situaci hrozilo nemožnost uskutečnit etnografický výzkum později na jiné akci skupiny, což se také naplnilo. Nicméně o to více jsem pak věnovala pozornost autoetnografickému navázání a rozhovorům.

Především zde ale musím doznat, že vzhledem k takovéto nutnosti uspěchat etnografický

výzkum, jsem neměla s organizátory kempu předem vyjednaný souhlas s provedením výzkumu. Byla-li jsem dotázána na motivaci pro svou účast, nijak jsem výzkumný záměr neskrývala. Jak již ale uvádím dříve, usilovala jsem o primární prezentaci své osoby jako vegetariánského sportovce se zájmem o veganství, neboť se domnívám, že v tomto případě by klasifikace mé osoby jakožto výzkumníka mohla výzkumu uškodit. Tento krok navzdory etickým pochybnostem, které takové ne zcela přiznané pozorování nutně doprovází, jsem zvolila jako maximální možnou minimalizaci vlivu výzkumníka na zkoumané prostředí (Strudwick 2019) a jako krok umožňující nejautentičtější začlenění se do zkoumané skupiny. Tyto kroky jsem shledala nutnými vzhledem k ambicím o autoetnografický výzkum a poznávání společenství skrze vlastní prožitek. Primárně jsem tedy usilovala o autentické začlenění se mezi členy skupiny, abych měla možnost hlubšího poznání skupiny, v čemž by mi mohla nálepka vetřelce, který není a nechce být skutečným veganským sportovcem, překážet. Povolení využít svůj pobyt mezi veganskými sportovci pro svou práci mi bylo na mou žádost uděleno post hoc organizátorem kempu a spoluzakladatelem této skupiny. Dala jsem mu také možnost si práci přečíst a vyjádřit se k ní. Informování post hoc byli i účastníci kempu, kteří mi poskytli rozhovor.

Pro ochranu osobních údajů členů zkoumané skupiny etnografická jsem data anonymizovala a přidělila zmiňovaným účastníkům pseudonymy. Ve své práci z důvodu možné identifikace členů v rámci skupiny, neuvádím ani název skupiny. Anonymizované a pseudonymizované jsou i přepisy rozhovorů. Rozhovory byly provedeny s informovaným souhlasem respondenta.

Ve svém výzkumu jsem usilovala o citlivé nakládání se získanými daty, a svá zjištění, především týkající se mé subjektivní zkušenosti v rámci autoetnografického zkoumání, jsem konzultovala s respondenty pro rozhovory. Před zahájením výzkumu jsem se zavázala k postupu v souladu s etickým kodexem CASA ("Etický kodex," n.d.).

3. Zjištění a interpretace

3.1 Společenství veganských sportovců

„Pozitivní cestou motivujeme lidi k veganství jako životnímu stylu a boříme představu o veganech, kteří se zadýchají při výstupu do schodů.“ (příručka člena skupiny)

Jak již uvádím výše, zakládám tuto svou práci na výzkumu v konkrétní skupině veganských sportovců. V této kapitole bych tedy ráda tuto skupinu představila. Jedná se o skupinu, která aktivně bojuje za práva zvířat. Svůj veganský životní styl, který se neomezuje pouze na veganské stravování, propagují a obhajují pořádáním akcí, jako například akcí s cílem ochrany zvířat, či s cílem rozšíření a stmelení skupiny jako je společné veganské grilování nebo různé sportovní akce, či propagační akce jako workshopy a přednášky.

Vegetariánství a veganství je dnes již poměrně a rozšířené a počet příznivců těchto diet nadále roste, díky čemuž je tato skupina jednou z mnoha ve veganské komunitě. Nicméně tato skupina z komunity vybočuje svým sportovním založením. Jak již napovídá výše uvedený citát z oficiální příručky skupiny, usiluje skupina o vyjádření se prostřednictvím sportu k nedůvěřivosti společnosti v dostatečnost veganské stravy, pro sportovce především. Veganství prezentují jako životní styl, který nejen že se dá skloubit se sportem, ale má i přímo pozitivní vliv na výkon. Sportem si životní styl obhajují i sdílením sportovních úspěchů veganů z celého světa na svých sociálních sítích, jako například v následujícím příspěvku skupinou zveřejněném na Facebooku: *„Krasobruslařka a veganka Meagan Duhamel je dvojnásobnou světovou šampiónkou, zlatou olympijskou medailistkou z roku 2018. Také se těšíte až si zabruslíte?“* (příspěvek skupiny na Facebooku, 2020). Často pak také využívají sociální sítě k vyvracení mýtů o veganství či k vyjádření se k diskusi o dostatečnosti veganské stravy, jako například ve facebookovém příspěvku, ke kterému přiložili fotografii velmi ohebné akrobatky: *„Vegani mají ztuhlé svaly a nemůžou se ani hýbat‘ Veganka Gerlee Enkhgerel působí v Cirque du Soleil, moderním cirkuse, který ve svých vystoupeních nepoužívá zvířata, ale pouze lidské účinkující.“* (příspěvek skupiny na Facebooku, 2020)

Členství v této skupině není zcela samovolné, ale musí být schváleno výkonným výborem skupiny, a to po předchozím vzájemném poznání se. Členové pak mohou spolurozhodovat o činnosti organizace a zavazují se dodržovat etický kodex skupiny, který definuje

veganský způsob života, který by měli členové vést:

„a) Členové dobrovolně a vědomě nekonsumují a nenakupují živočišné produkty či jiné další výrobky živočišného původu jako je maso (včetně ryb), vejce, mléko, sýry, syrovátka, želatina a produkty tyto složky obsahující.

b) Členové nepodporují odbyt dalších živočišných produktů sloužících např. k odívání a nenakupují kožené a péřové věci, kožešiny atd. Nevadí však, pokud tyto výrobky, které již dříve nakoupili, dopotřebují a tzv. donosí.

c) Členové se v přiměřené a rozumně praktikovatelné míře snaží nekupovat výrobky a drogerii testovanou na zvířatech. Nevadí však, pokud tyto výrobky, které již dříve nakoupili, vypotřebují.

c) Členové neprovozují aktivity a sportovní činnosti, při nichž dochází k využívání zvířat. Tyto činnosti jsou zejména jízda na koních, rybaření, chrtí závody apod.

e) Konzumace dalších méně etických potravin potenciálně přispívajících k utrpení zvířat jako je například palmový olej, je ponechána na svobodné vůli členů a jako taková nezakládá porušení etického kodexu.“
(příručka člena skupiny)

Kemp, na kterém jsem uskutečnila svůj etnografický výzkum, skupina organizovala již po několikáté. Jedná se o největší akci skupiny, která si klade za cíl skupinu především rozšířit a stmelit, jak i shrnula jedna ze zakladatelek skupiny a organizátorka kempu na úvodním setkání: „Tvoříme komunitu, která nám pomáhá dostat se k cíli. A chceme, abyste odsud odcházeli s tím, že chcete něco dělat pro zvířata.“ (organizátorka kempu, terénní poznámky)

Místo konání kempu bylo uzpůsobeno mnohým sportovním aktivitám, kde bylo navíc možné dohodnout pro celou skupinu kompletně veganskou stravu včetně dalšího speciálně nakoupeného veganského zboží pro účastníky ke koupi – jako například veganských nanuků či veganské pizzy.

Ráno na kempu začínalo jógou. Den pak byl rozdělen do čtyř tréninkových bloků, přičemž v každém byly v nabídce čtyři různé tréninky probíhající paralelně. Na kempu bylo několik trenérů, profesionálních sportovců, kteří dávali tréninky v oblasti jejich sportovního zaměření. Konaly se tedy tréninky thajského boxu, street dance, kalisteniky, freedivingu, akrojógy či cvičení zaměřené na správné zacházení se svým tělem, často se zaměřením na prevenci proti zranění se při sportech. Díky variabilitě sportovních aktivit je účastníci kempu využívali především k vyzkoušení si aktivit, které neznali. Zároveň ovšem ti, kteří

se chtěli zaměřit na konkrétní aktivitu, jí často věnovali pozornost i nad rámec organizovaných tréninkových bloků, a vytvářely se tak spontánně další sportovní skupinky ve volném čase, kde účastníci pokračovali v trénování toho, co se právě naučili na tréninku. Takto jsme se také scházeli ve volném čase na uvolněnější sportovní aktivity pro zábavu a socializaci. Scházeli jsme se například na beach volejbal či jen na procházky. Konaly se také různé workshopy a večer přednášky na téma zdravého stravování, suplementace, veganství a zdraví při sportu⁷. Po náročném dni jsme se pak scházeli u táboráku. U něj jsme se blíže poznávali nad pivem, ale také jsme někdy opékali veganské „buřty“ apod. Často jsme se scházeli ve volném čase v jídelně či na terase u jídla, přičemž se i debata vždy nutně ubírala směrem stravování či sport, zhodnocovali jsme podávané jídlo či jsme si vyprávěli o tom, co a jak kdo vaří a peče. Těmito aktivitami jsme se navzájem poznávali a poznávali jsme veganské a sportovní praktiky druhých, radili si a navzájem se je i učili.

3.2 Silné společenství jako prostor pro formování těl

Skupina veganských sportovců poskytuje pro své členy prostor, kde najdou přátele se stejným smýšlením, stejným životním stylem a stejným cílem. Usiluje pak i o utvrzování ve sdílených hodnotách u svých členů, motivování členů ke striktnímu dodržování veganských zásad i o šíření hodnot za hranice svého společenství. Působí na těla jednotlivých členů a usiluje o to, aby jako celek skupina vystupovala vůči společnosti s tím, že veganství je morálně správná cesta, která zároveň nejen že tělu neškodí, ale vyloženě mu prospívá. Klíčovým pro tuto skupinu je tedy prostor, který by toto vše skupině vůbec umožnil. Tímto prostorem se stává právě silné společenství se silnými sociálními vazbami mezi jeho členy.

Silné společenství skupina udržuje jednak společnými akcemi, ať už sportovními, aktivistickými nebo i společným setkáním u jídla, ale přátelskou atmosférou, která je udržována mimo jiné tím, že jsou ve skupině vítané děti, zvířata, lidé všeho věku, všech postav a povolání, a všichni si tu jsou rovni bez ohledu na to, kým jsou mimo skupinu, a všichni si zde automaticky tykají.

Tato pospolitost pro společenství znamená prostředek působení na své členy. Dle Cherry

⁷ Pro přesný program kempu viz Příloha.

(2006) na tom, jestli je vegan ve spojení s veganskou komunitou, a jak silné jsou vazby mezi ním a ostatními vegany, záleží míra striktnosti veganských praktik. Zkoumané společenství veganských sportovců si klade ale mnohem vyšší cíle, a to přetvářet těla svých členů tak, aby byla prezentovatelná v rámci obhajoby dostatečnosti veganské stravy pro sportující tělo. Proto právě o udržování silného společenství tato skupina usiluje.

Díky fungujícímu společenství se i mnozí z účastníků kempu a všichni z mých respondentů pro rozhovory k veganství vůbec dostali, ať už přes partnery, přes přátele, či zásluhou skupinou pořádaných akcí. Obklopení veganskou komunitou hraje ovšem roli i pro ty, kteří již veganský životní styl započali, neboť si ve svých začátcích nechávají často radit od zkušenějších veganů, například si radí ohledně toho, jaké potraviny jsou bohaté na jaké živiny, ohledně zpracovávání jídla či si pomáhají sdílením receptů, jak například uvedla respondentka Anička: „*Museli jsme přicházet na nový a nový recepty, viděli jsme všechno možný na Facebooku, Instagramu, kamarádi – vlastně začli jsme se i kamarádit s hodně veganama, kteří byli vegani třeba už delší dobu, takže nám poradili.*“ Podstatnou roli zde tedy hrají i webové stránky či profily na sociálních sítích vedené touto nebo podobnými skupinami, kde začínající vegan může hledat podporu a které zároveň skupina využívá k prezentaci se snahou šířit veganský životní styl. Nakonec i motivace, podpora a povzbuzování ve veganství je pro členy důležitým faktorem i pro setrvání u tohoto životního stylu.

I já jsem toto pocítila při svém autoetnografickém snažení, kdy jsem po dobu jednoho měsíce žila v souladu s praktikami společenství, jak jsem je poznala při etnografickém výzkumu. Po skončení etnografického výzkumu a v pokračujícím autoetnografickým výzkumu jsem zůstala s mnohými členy skupiny v kontaktu, což mi v mých začátcích pomohlo a naučila jsem se díky tomu například pracovat s novými veganskými jídlly (například ušlehat veganský sníh či napodobit chuť vajec apod.), ale i jaké potraviny jsou bohaté na všemožné živiny. Vzájemně jsme si pak také sdíleli veganské recepty a radili se ohledně suplementace při sportu. Díky tomuto nepřerušnému kontaktu a díky praktikování veganství jsem se začala cítit opět o něco blíže této skupině a měla jsem dobrý pocit z toho, že již nejsem jen „pouhý“ vegetarián, který se mezi veganské sportovce vetřel. To mi dodávalo motivaci u veganský setrvat i po skončení autoetnografického výzkumu.

Jak tedy vyplývá i z této mé zkušenosti, významnou roli v držení se tohoto životního stylu

hraje i závazek skupině, před kterou se chce člen skupiny prezentovat autenticky, neboť od míry veganství a od sportovních výkonů je odvozován respekt ve společenství, což pak vede ke studu při porušení veganských pravidel, jak jsem nejednou nechtěně pocítila při etnografickém výzkumu já a jak jsem pozorovala na jiné účastníci kempu, která se mi stydlivě doznala k porušování veganských hodnot mimo stravování. Na pocit provinilosti u veganů při porušení veganských pravidel, tedy narušení autentické veganské identity, poukázala i Jessica Greenebaum (2012, 137-138). Upozorňuje také právě na takovýto požadavek autenticity ve veganské komunitě, kterou popisuje jako prezentování se jako autentického etického vegana, který má hodnotné (tedy etické) pohnutky k veganství, dodržuje pravidla veganství a vyjednává se společností podobu vegansky „nejčistšího“ možného způsobu života, jaký společnost dovoluje a kterého se drží (Greenebaum 2012, 132). Právě budování takovéto autentické identity veganského sportovce jsem ve svém výzkumu též zaznamenala, a to především v prezentaci. Veganští sportovci tak například usilovali o zviditelnění ve sportu právě silných členů v kondici nad těmi méně fyzicky zdatnými, například právě na sociálních sítích. Jak jsem pozorovala při etnografickém výzkumu, usilují ale také o prezentování se jako nezpochybnitelně morálního vegana, který činí vše v souladu se zásadami ekologického životního způsobu a ochrany zvířat.

Významným důvodem pro vyhledání tohoto společenství se dle provedených rozhovorů ukázal být nedostatek podpory ve svém okolí, na čemž se shodli všichni respondenti.

„Ta je podle mě právě důležitá z toho důvodu, že když se dělají nějaké studie, proč lidi končili s veganstvím a vegetariánstvím, tak většinou lidi uvádějí, že to byl nedostatek podporující komunity, a že to byl vlastně... No, že to bylo v tom, že kolem sebe neměli někoho, kdo by je podpořil, a naopak jim všichni házeli trošku klacky pod nohy, což si přiznejme jako reálně je. Protože jako v momentu, kdy člověk vidí věci, co se dějou zvířatům, tak má najednou potřebu s tím jako něco dělat a nechápe ty odmítavý až jako i ignorantský vlastně chování svých přátel. (...) Tak to ti ty lidi vyfiltruje. A proto je důležitá ta komunita, díky ní má člověk tu podporu a zůstane u toho.“ (Milan)

Jak vyplývá z tohoto úryvku, obklopování se komunitou má pro členy společenství význam z důvodu podpory a motivace nutné pro setrvání u tohoto životního stylu. Na toto poukazuje i Cherry (2006, 157), dle které udržení tohoto veganského životního stylu u jedince je závislé právě na podporujících sociálních sítích spíše než na vůli jednotlivce. Tento úryvek poukazuje na touhu obklopit se veganskou komunitou z důvodu nedostatku

podpory mimo ni, což jak vyplynulo z rozhovorů často vede i k omezení kontaktů s neveganskými přáteli. Milan, Anička a Tomáš například jako zásadní problém uváděli nepřizpůsobivost svých neveganských přátel například při setkávání se v restauracích. Celkově ale dle nich odlišné životní způsoby vedly nevyhnutelně ke konfliktním situacím. Ze stejných důvodů například Alex také uvádí, že je pro něj zásadní, aby jeho partnerky sdílely jeho veganskou životní cestu. Členové skupiny, jak vyplynulo z výzkumu, se změnou životního stylu tedy významně omezily kontakty s dosavadními neveganskými přáteli, a vyhledávali kontakty v rámci veganské komunity. Na potřebu veganů obecně vyhledávat veganskou komunitu jako místa pochopení jejich stravování, upozorňuje ve své knize i Hill (2018, 9). V tomto vyhledávání společenství, které by mělo pochopení pro provozované stravovací praktiky, je reflektován sociální aspekt stravování. Jak upozorňuje například P. Rozin (1990), stravování má silný sociální i morální aspekt. V případě veganských sportovců jsou oba tyto aspekty velmi patrné, neboť kolem svých stravovacích praktik, které jsou silně morálně podmíněny, vytváří i silnou komunitu, od které očekávají podporu a sounáležitost v těchto praktikách. Ve společenství veganských sportovců se pak členové utvrzují ve své identitě veganského sportovce, která je založena na sdílených hodnotách společenství. Zároveň je tato identita o to silněji utvářena tím, že je utvářena ve společenství, nikoli jen individuálně, jak poukazuje i Cherry (2003).

Z výpovědí respondentů vyplývá, že se ve svém okolí se skutečně nesetkávají s takovým pochopením, jakým by chtěli, a mají proto pocit, že svůj životní styl musí ve společnosti obhajovat. Jak vyplývá například z tohoto úryvku rozhovoru s Tomášem:

„Tim jsem chtěl říct, že člověk se skamarádí s hodně veganama třeba, takže teď hejtů a tolik toho vysvětlování nemá, protože se vlastně s těma lidma přestal stýkat. Ale ze začátku to je určitě těžký, ten sociální aspekt není jednoduše, člověk se musí neustále obhajovat, proč ses tak rozhodnul, proč jíš jinak než já, myslíš si, že seš nějak jako speciální, takový ty typický argumenty, tak to bylo náročný pro mě.“ (Tomáš)

Jak vyplývá z mého výzkumu, zkoumaná skupina veganských sportovců k této obhajobě zvolila sport. Sportovním zaměřením toto společenství i vybočuje z široké veganské komunity, vůči které se tato skupina i vymezuje tím, že svými praktikami usilují o boření představy o „slabých veganech“, kteří sportu nejsou schopni. Proto se i sport stává pro tuto skupinu klíčovým prvkem při prezentaci i při stmelování kolektivu. Milan například, se k veganství dostal právě přes skupinu veganských sportovců provozující bojové sporty. Přes

sportovní prostředí jsem se dostala ke skupině i já, jak již nastiňuji v úvodu. I pro zaběhlé členy sport naskytoval prostředek stmelování kolektivu – skupina pravidelně pořádá sportovní utkání, kterých se vybraní členové skupiny účastní jako tým, a i na kempu, na kterém jsem prováděla etnografický výzkum, sportovní aktivity napomáhaly sblížení účastníků. Při sportovních aktivitách se zde účastníci navzájem povzbuzovali ve svých výkonech a pomáhali si jich dosáhnout. Zároveň tyto sportovní aktivity sloužily i jako prostor pro šíření praktik udržujících zdravé tělo při sportu. Po skončení kempu jsme se také s některými účastníky kempu domlouvali na setkáních v „gymu“, který jsem měla s mnohými účastníky společný, nebo na setkáních na hrazdách, kam je v začátcích potřeba chodit s partnerem.

Zkoumané společenství se pak projevovalo jako silné, kde právě pospolitost, podpora a motivace jsou pro jeho členy významnými. Během etnografického výzkumu jsem tak byla svědkem mnohým projevům přátelství a podpory mezi členy společenství, jako například tohoto, kdy se členové navzájem oceňují za sdílení cíle:

„Když jsme obědvali, zvedla se jedna slečna a vyžádala si pozornost všech přítomných, aby oznámila, že nás má všechny moc ráda a že je to tu super, za což sklidila potlesk. Na to zareagoval Jindřich a také vstal a pronesl, že je moc rád za to, že tady jsme a váží si nás za to, co děláme pro zvířata, a nakonec že nás teď každého obejmě, což také udělal a také si vysloužil nadšený potlesk.“ (etnografické poznámky)

Díky takto silnému společenství znamená účastnit se akcí skupiny pro její členy i jakýsi koníček, prostor, kde trávili volný čas, kde měli přátele a aktivity, kterými se mohli realizovat. Zároveň je tímto vytvářen prostor, kde společenství disponuje možností působit na své členy, působit na jejich těla a tělesnost i utvrzovat členy v identitě vegana a veganského sportovce.

3.3 Praktiky veganských sportovců

Má výzkumná otázka zní, jak specifickými praktikami působí veganští sportovci na svou tělesnost. Těmito „specifickými stravovacími praktikami“ míním především veganské stravování a sportovní aktivity, což je ovšem poněkud obecné a shrnující vysvětlení, které bych zde ráda rozvinula. Pozornost zde věnuji především stravovacím praktikám, protože v nich se významně vymezují vůči většinové společnosti, ale i vůči veganům nesportovcům.

Veganští sportovci jsou proto nuceni jídlu věnovat více pozornosti než „pouze“ vegané, neboť si musí v jídlu zajistit jeho nutriční dostatečnost i při sportovním výkonu, kterým právě tuto dostatečnost chtějí dokázat, jak i řekl v rozhovoru Milan: *„Prostě člověk chce ukázat, že prostě že žije tímhle způsobem, že ho to neomezuje, z hlediska nějakýho výkonu,“* (Milan). Sport pro zkoumanou skupinu tedy představuje především prostředek obhajoby dostatečnosti veganského životního stylu.

Argumentačním prostředkem je pro skupinu ale také jídlo samotné. Jídlem zkoumané společenství prezentuje své stravování jako chuťově i nutričně dostatečné a srovnatelné s „normálním“. Aby taková prezentace ovšem byla možná, je právě důkladná práce s jídlom nutná.

Twine (2018) identifikoval v práci s jídlom u veganů, jak již představuji dříve ve své práci, a to napodobování a nahrazování neveganských potravin, kreativitu a objevování nového. Ve svém výzkumu jsem se setkala i s takovými praktikami, především s napodobováním neveganského, ale daleko významnější praktikou se ukázalo být „studování“ stravy a na základě toho věnování velkého množství energie do přípravy jídla. Promýšlení, plánování a rozvrhování jídla dle vědeckých poznatků se pro členy skupiny s přechodem na veganství stává naprosto běžnou praktikou, a to v reakci na pochybnosti společnosti, jak reflektuje například Alex: *„Kór když jako se s někým bavíš, a on ti řekne ‘Hej, nechybí ti tohle tohle a tohle’, tak jsem se začínal o to nějak zajímat víc, jestli mi fakt jako něco nechybí, a potom se o tom i trochu něco dovíš, a potřebuješ si jako něco argumentovat těm lidem. Takže se naučíš a řekneš ,Hej, to mi nechybí, protože беру tohle a jim tohle, tyhle vitamínu v týchletý surovině a tohle‘.“* S veganstvím, obzvláště u veganských sportovců, je tedy takovéto studování potravin a věnování času přípravě jídla běžnou praxí, jak potvrzuje například i Milan: *„Od tý doby, co jsem vegani, tak jsme ten jídelníček začli mnohem víc studovat, abychom věděli, že doplňujeme všechno správně.“* Členové skupiny pak vykazují znalosti o nutričních hodnotách potravin a potřebách těla téměř na profesionální úrovni. Usilují ale i o to, aby jídlo bylo kulinářským zážitkem, tedy dostatečné i chuťově, což koreluje s Twinovo myšlenkou o snaze být v práci s jídlom nápaditým a objevovat nové chutě, neboť s pouhými nahrazováním neveganských potravin členové společenství chuťově nevystačí a náhražky tak slouží spíše jako pomocný prostředek k prezentování veganské stravy jako dostatečné a srovnatelné se stravou „normální“. Vegané, jak vyplynulo z výzkumu a jak například dokládá následující úryvek z rozhovoru, využívají náhražky ve svých

veganských začátcích, kdy přecházejí z dosavadního vnímání jídla, jak ho vnímá většinová společnost, jako je „maso a příloha“, na nový režim, ze kterého vypadá maso, mléčné výrobky a vejce.

„A ve chvíli, kdy ty přejdeš na veganství, tak ti tam vypadne maso, případně nějaký ty sýry nebo něco takovýho a teďka je pro tebe problém to jako něčím nahradit, takže ty to můžeš nahrazovat nějakýma těma náhražkama. Lidi, co to myšlenkově berou tak, že to je prostě maso, tohle a tohle. Takže ten problém ze začátku byl se dostat myšlenkově pryč z tohohle vnímání toho jídla. A když se tohle podaří, tak už je úplně v pohodě. Potom v tom člověk začne vidět to, že si zavře jedny dveře a otevrou se mu dveře jako do světa, kterej před tím vůbec neřešil, nemusel řešit, neznal, a to je potom to, co tě jako donutí si nastudovat stravu a tak podobně, takže tak asi.“ (Milan)

Kromě ale takového můstku pro začínající vegany znamenají náhražky i další prostředek obhajoby srovnatelnosti veganské stravy s „normální“. Veganská strava tak mnohdy napodobuje neveganskou názvy, vzhledem i chutí. I na kempu při etnografickém výzkumu jsem se tak například mohla zúčastnit ochutnávky veganských „sýrů“, které vzhledem byly téměř zaměnitelné s pravými sýry, nebo i jídla podávaná kempovou jídelnou napodobovala jídla „klasická“, jako například špagety „bolognese“, „masové“ koule, „paštika“, apod. Jak tento výzkum ukázal, využívají tyto náhražky členové zkoumaného společenství, což v tomto případě věřím, že se dá vztáhnout ne veganskou komunitu jako celek, především v začátcích svého veganství, jak již popisuji výše, a postupem času je omezují s tím, čím více se učí s jídlem více pracovat a nastolí si nový režim v jídle, což jsem pozorovala i na sobě, když jsem v rámci výzkumu žila v souladu s požadavky skupiny – veganství, obzvláště v kombinaci se sportem, mě nutilo se více věnovat svému jídelníčku a snaha vytvořit si dobré i nutričně dostatečné jídlo vedla spíše k omezením náhražek. To pro mě ovšem byla podstatná změna, neboť dokud jsem byla „jen“ vegetariánem, kdy jsem své stravě a její přípravě nevěnovala ani zdaleka tolik pozornosti, času a energie, jsem používala náhražky pro jejich jednoduchost a rychlost jejich přípravy velmi často. Ostatně i taková předchozí zkušenost mě více upozornila na tuto změnu praktik, větší práci s jídlem a omezení náhražek, protože jsem měla do té doby za to, že se své stravě hodně věnuji a zároveň že s veganstvím budu náhražek používat spíše více. Podobně mnozí respondenti se díky veganství naučili vůbec si pro sebe vařit, a náhražky tím používali čím dál méně, alespoň při vaření. Z rozhovorů vyplynulo, že respondenti vnímají veganské náhražky, které

vyloženě „kopírují“ neveganské jídlo, spíše jako „guilty pleasure“, kterou si výjimečně dopřávají, a to spíše v restauracích, než aby si je sami pravidelně připravovali, jak například popsal v rozhovoru Milan:

„Jo, vaříme hodně bez toho, ale je to takový... prostě „guilty pleasure“. Jakože, jako v momentu, kdy si prostě chceš dát jako něco dobrýho, tak si tu náhražku prostě dáš. I když seš vegan, tak to jídlo pořád může být nějakéj kulinářskej zážitek, jakoby nějaká jako radost, nemusí to být nutně jenom že z toho získáváš živiny, takže... Ano, snažíme se to jako nějak jako omezovat, ale ano. Snažíme se to zakomponovat jakože do jídel. Ne, že bychom si dali jenom nějakéj burger a hranolky nebo jenom nějaký maso s něčím, ale snažíme se vytvářet nový chutě, snažíme se jako zakomponovat to jídel a podobně.“ (Milan)

Téměř samozřejmá se ale ukázala být pro mnohé účastníky kempu umělá suplementace živin, a to jednak pro zjednodušení si sestavování jídelníčku, a jednak pro zvýšení efektivity cvičení, jak například popisuje Milan: *„Dával jsem si proteiňáky po cvičení. Ale to nebylo z toho důvodu... To bylo prostě, že jsem chtěl podpořit tu efektivitu toho cvičení,“* což vede i k zvalitnění sportu jako prostředku obhajoby. Ze stejného důvodu, tedy aby neutrpěla kvalita jejich sportovních výkonů, což by ovlivnilo prezentaci jejich stravy jako dostatečné, si veganští sportovci musí vyváženost stravy přísně hlídat. Veganští sportovci se proto musí v jídle disciplinovat. Ve zkoumaném společenství ohledně postupu zajištění takovéto vyvážené stravy kolovaly rady, jakých zásad se držet a jaké rituály si osvojit, jako například rada od jednoho ze zakladatelů, Oskara: *„Každý ráno si dám dva ořechy kvůli selenu a zinku, vypiju vincentku kvůli jódu, a jídlo si posypu lžičkou lahůdkového droždí kvůli vitamínu B, minerálům a bílkovinám“* (etnografické poznámky), kterou jsem se řídila i já v rámci své autoetnografie, i například Milan, jak vypověděl později v rozhovoru:

„No dodržoval jsem prakticky takovou tu pětku, co sestavil Oskar, takový ty hlavní zásady, že si prostě musíš hlídat to, aby si dostatečně jedla, abys měla dostatečný kalorický příjem, a aby sis v podstatě hlídala, abys tam každéj den měla nějaký oříšky, abys měla ideálně nějaký lněný semínko a měla dostatek toho omega 6 a tak (srov. s Houdek 2020, 42, 43), a dával jsem si proteiňáky po cvičení. (...) No, takže bych to fakticky omezil na to, že jsem si hlídal kalorickéj příjem, snažil jsem se jíst různorodě, hlídal jsem si samozřejmě bílkoviny a třeba jsem si hlídal, abych spojoval jako aminokyseliny, když jsem si dal třeba rýži, tak jsem

si ho dal s fazolema, že v rámci těch esenciálních aminokyselin vim, že se to doplňuje, to jsme řešili různě na přednáškách. A to bylo, že... Prostě jsem chtěl podpořit ten výkon.“ (Milan)

Tento úryvek ukazuje i na již zmiňované nastudování si stravy, nutričních hodnot a potřeb těla, ale i na další zásady, které veganští sportovci musí dodržovat, chtějí-li své stravování prezentovat jako dostatečné vzhledem ke svým sportovním výkonům, jako například hlídání si dostatečného kalorického příjmu, neboť veganské potraviny mívají nižší kalorické hodnoty, a musí tedy více jíst, což jsem při etnografickém výzkumu též pozorovala: *„Také ale si lidé chodili dvakrát až třikrát přidat či si nechali nandat tak vrchovatou porci, že jim jídlo padalo z talíře, a ještě si naložili stejně plný talíř zeleniny. Vždy jsem žasla, jak jedí všichni velké porce. Také se vždy vytvořila fronta asi dvaceti lidí, kteří si šli znovu přidat,“* (etnografické poznámky).

Nastolení nového režimu v jídle, který následuje daná pravidla, je pro veganského sportovce nutností, které jsem se též musela během svého autoetnografického výzkumu přizpůsobit, a zařadila jsem tak v kontrastu k dosavadní každodenní várce těstovin do jídelníčku každodenní várku ovoce, zeleniny, ořechů a semínek, a to samozřejmě v daleko větším množství než ony těstoviny, abych se nasytila, a samozřejmě i s několika nutnými doplňky stravy. Veganské stravovací praktiky, které v této kapitole popisují, si člen společnosti osvojuje, a hlouběji si tak ztělesňuje kategorizaci světa na veganské a neveganské.

3.4 Sebekoncepce těla veganských sportovců

Ve svém výzkumu jsem identifikovala několik „těl“. Tato těla reflektují propojení těla a mysli. Jsou výsledkem ztělesňování si toho, co o sobě chceme vyjádřit, a toho, jak zažíváme sebe i okolní svět svým tělem. Reflektují subjektivní vnímání vlastního těla a tělesnosti veganskými sportovci, a představují tak jednotlivé složky tělesnosti a součástí „vědomého těla“, tedy těla politického, sociálního a individuálního, jak tento koncept představují Scheper-Hughes a Lock (1987). Do těchto těl se tedy promítá působení společnosti spolu se sdílenými hodnotami a praktikami i vztah jedince ke společnosti a jeho vyjadřování se k ní prostřednictvím svého těla. Zároveň ovšem jsou tato těla fenomenálně zakoušená jedinci a vpisují se do jejich identity.

3.4.1 Ztělesněné praktiky a požadavky

Zkoumaná skupina veganských sportovců klade na své členy požadavky, které by měli členové dodržovat. Těmito požadavky je dodržování pravidel skupiny, které jsem představila výše, ale i požadavek na jakési „vědomé praktiky“, na vědomé dodržování těchto pravidel a na autenticitu. Pouhé „slepé“ dodržování těchto pravidel, jako je například právě veganské stravování se, samo o sobě není dostačující. Takový člověk v očích zkoumaného společenství není veganem, jak dokládá tato zkušenost z etnografického pobytu: „*Ptala jsem se Oskara, jestli jí (své dceři v batolecím věku) dávají jen veganské jídlo – ‚No jasně že jo,‘ odpověděl s jistotou. ‚Ale když si někde něco uloví, někdo jí dá třeba sýr nebo něco, tak jí to necháme,‘ dodal Oskar. ‚Tak ty si malá veganka, jo?‘ obrátila jsem se na Violku. ‚No veganka není,‘ opravil mě Oskar. ‚To by se pro to musela sama rozhodnout.‘*“ (etnografické poznámky)

Veganem se dle zkoumaného společenství stává až takový člověk, který tyto praktiky praktikuje z etických důvodů. Toto etické smýšlení a přijetí požadovaných praktik za své má pak za následek to, že působí na tělo člena společenství. Veganské praktiky pak vnímají pro sebe jako naprosto přirozené a neporušitelné, jak například uvádí Milan: „*V té době to (veganství) pro mě bylo něco jako úplně nepředstavitelného, ale teďka je to pro mě stejně prostě samozřejmý jako že ráno vstanu a pujdu si vyčistit zuby. (...) Že to prostě vnímám jako přirozenou součást sebe samotného.*“

Členové společenství si praktiky společenství ztělesňují. Takové habitusy pak působí na jejich těla. Takto na tělo a tělesnost jedince působí habitus authenticity, který je výsledkem osvojování si vědomých praktik i prezentování se jako autentického vegana, stejně tak jako zautomatizované distinktivní vnímání světa rozlišující veganské a neveganské, tedy morální a nemorální. Toto pak vede k vytvoření si odporu k neveganskému, nemorálnímu. Tento odpor, který vzniká v mysli, se pak stává i odporem fyzickým a způsobuje mimo jiné i stále rostoucí fyzický odpor k neveganským potravinám projevující se prostřednictvím chuti a čichu, jak vyplývá například z Aniččina výroku: „*Já jsme k tomu měla ještě větší odpor. Třeba jsme byli na návštěvě u rodiny a já jenom cítila, jak někdo to maso připravuje, tak mi z toho bylo úplně nevolno. Vlastně čím dýl jsem vegan, tak tím víc mám k tady tomu jídlu odpor a tím víc ho ani nechci ochutnat.*“

Dle Husserla se do naší somatické percepce reflektuje to, jak zažíváme okolní svět. Vegané rozlišují tento svět dle etických principů, což se také promítá do toho, jak tento svět, jak by

řekl Merleau-Ponty, zakouší vlastním tělem. Prostřednictvím chuti a čichu tedy členové společnosti vnímají fyzický odpor k produktům neetického původu. Takový fyzický odpor je výsledkem působení morálních hodnot na tělo, a tedy výsledkem ztělesnění si morálních hodnot ve společnosti sdílených. Odpor se může vyostřit ovšem natolik, že pak přesahuje rámec racionální kategorizace jídla na veganské a neveganské, eticky závadné a nezávadné. Například Anička v rozhovoru, Alena, se kterou jsem se seznámila při etnografickém výzkumu, nebo Alex, se kterým jsem i následně dělala rozhovor, mluvili o takovém odporu k vajíčkům, který si v průběhu svých veganských let vypěstovali, že by kvůli němu nedokázali sníst „*vajíčka od slepice, který chová babička na zahradě*“ (Anička). Tedy i při přesvědčení o etické nezávadnosti potraviny reflektují pociťování fyzického odporu pro jakousi symbolickou přítomnost „zakázaného“, neetického. Na podobný fenomén poukazuje i již dříve zmiňovaný R. Twine (2018), dle kterého může být u veganů fyzický odpor k příliš věrným náhražkám živočišných produktů vyvolán právě i takovouto pouhou symbolickou přítomností živočišného produktu. Fyzický odpor u veganů podporuje odpor mentální. Toto utvrzování odporu k produktům neetického původu pak vegany utvrzuje v jejich veganské identitě.

Na odpor k neveganskému pro vegany v důsledku propojení chutě s morálními zásadami poukázal například také Rozin (1997), jak již shrnuji v první části práce. K tomuto odporu, který funguje jako utvrzování ve veganských praktikách, společnost přispívá, a k odporu podněcuje diskurzivními praktikami. Ráda bych ovšem poukázala na důležitost samotných vžitých praktik, habitů, v tomto stupňujícím se odporu. Společnost klade důraz na dodržování pravidel společnosti a neveganské potraviny i jiné produkty označují za špatné a zakázané, což podporuje člena společnosti ve vyostřování svých zásad a praktik veganským a eticky ideálním směrem. Byť se tedy v začátcích může jednat o odpor způsobený pouhým následováním praktik, vnímáním neveganského jako zakázaného a vnímání společnosti jako ideálu, do kterého chce jedince zapadnout, ho posouvá směrem k autentickému veganství a „vědomým praktikám“. Prezentování neveganského jako ve skupině zakázaným vede pak členy k pocitu studu při nedodržování pravidel a pocitu provinilosti vůči skupině. Osvojováním si praktik a pravidel skupinou reprodukováných a vyžadovaných si je tedy člen ztělesňuje, což působí právě i na fyzické vnímání neveganského jídla.

Tento přerůstající odpor k „zakázanému“ jsem na sobě pociťovala i já při vegetariánském

stravování se a zažívala jsem další vyostřování tohoto při autoetnografickém praktikování veganství, kdy jsem i po skončení výzkumu pro nově vypěstovaný odpor k mléku a vejším a pro zažití si veganských praktik setrvala u mnohých veganských náhražek mléka a mléčných produktů a vyhýbala se vejším. Vypěstovala jsem si k těmto potravinám odpor. Ten jsem pocítila v chuti, čichu, i „v hlavě“ citlivějším vnímáním etické cesty potravin. Vnímala jsem ale i působení snahy skupiny argumentovat ve prospěch veganského a v neprospěch neveganského. Získávala jsem tak například silný odpor k mléku tím, že ho vegani popisovali jako zdraví vyloženě nebezpečné, jako tomu je například v knize, jež je v předmětné skupině velmi rozšířená, *Jak na veganství* (2020, 146), ze které jsem při autoetnografickém výzkumu též hodně vycházela. Mimo jiné i tímto jsem cítila působení společenství na mou tělesnost. Ke společenství, jak i již zmiňuji dříve, jsem cítila závazek, který mě přiměl se držet praktik skupiny. Skupina mě prováděla světem veganských sportovců a její vliv na to, jaké hodnoty a praktiky si osvojím, byl velký. V mém případě jsem vnímala vžití si praktik a nastolení nového režimu ve vypěstování tohoto odporu jako silnější faktor než etická stránka, která se zdá být klíčová pro „pravé“ vegany. Síla vžitých praktik, když už jsem nebyl vázaná veganstvím v rámci výzkumu, se u mě projevovala tím, že mi nevadilo sníst neveganské jídlo jen tehdy, pokud již bylo hotové a nepřipravovala jsem ho já, neboť praktiky, kterým jsem se při autoetnografickém výzkumu naučila, jsem z většiny nadále držela i po skončení výzkumu.

3.4.2 Silné a zdravé tělo

Jednou z hlavních praktik veganských sportovců, jak jsem již nastínila výše, je zdravé stravování, kterým si veganští sportovci zajišťují, že budou schopni sportovních výkonů, kterými dostatečnost stravování obhajují. Důkladnou prací s jídlem, kterou si vytvářejí veganští sportovci zdravý jídelníček, udržují tedy své tělo zdravé a sportu schopné. Tato důkladná práce s jídlem znamená se o stravu zajímat, mít ji, jak sami často říkají, „nastudovanou“, a dle toho se stravovat, aby strava nepostrádala žádné potřebné živiny. Běžnou praktikou veganských sportovců, kteří si stravu musí hlídat kvůli většímu fyzickému výkonu ještě více než nesportující vegani, je právě hlídání si svého jídelníčku a věnování větší pozornosti konzumovanému jídlu. Jak například uvádí Viktorie: *„Já jsem si opravdu hlídala to, co jím, vyvážila jsem tam ty proteiny a tak. Třeba používám aplikaci, abych si tam ohlídala, jestli opravdu to, co jím odpovídá těm živinám, co člověk potřebuje.*

A jakmile člověk tohle naplní, tak si myslím, že prostě mu nemůže nic chybět a nemůže si připadat nějak slabší“. Takovéto „zdravé praktiky“ jsou reakcí veganských sportovců na nedůvěřivost společnosti v dostatečnost jejich stravy. Veganští sportovci proto takto své stravě, její vyváženosti a přínosu zdraví věnují mnohem více pozornosti, energie a času než lidé, kteří jí „vše“ a samotné vyváženosti jídelníčku už tolik pozornosti nevěnují. Tím se veganští sportovci, alespoň jak to sami vnímají, stávají zdravějšími a sportu více přizpůsobenými⁸. Například Oskar říká: „*od doby, co praktikuje veganství, a praktikuje ho „správně“, tedy s vyváženou stravou a správnou suplementací, se cítí lépe, je v lepší kondici a zvládá sport lépe, zatímco, člověk, co si dá k obědu tučnou kachnu s knedlíkem a pivo, tak tomu se pak bude sportovat hůř žejjo, bude se mu s tím tělem hůř pracovat“*“ (etnografické poznámky). Z tohoto úryvku je také patrný důraz na vymezení se vůči společnosti stravující se „normálně“ a důraz na prezentaci veganství jako zdravějšího oproti „normálnímu“ stravování. Veganské stravování díky praktikám činící jejich stravu zdravější tedy členové skupiny vnímají jako mající silný pozitivní vliv na zdraví právě díky tomu, že mají pod kontrolou, co jí, jak například uvádí Viktorie:

„Myslím si, že to je tím, že jim zdravějč. Tím, že nekupuju teď tolik takový ty prasárny, ve kterých člověk neví, co je. Myslím si, ale kdybych si hlídala ty živiny před tím, tak to je taky v pohodě, ale tím že jsem přešla na to veganství a začala jsem to řešit, tak se to prostě takhle zlepšilo no. Ta strava je jiná, přijde mi zdravější. Že si fakt jako hlídáš, co jíš, a necpeš do sebe kde jakou blbost.“ (Viktorie)

Dle veganských sportovců má ovšem veganství daleko rozsáhlejší vliv na zdraví člověka, ať už přímo, či nepřímo právě praktikováním vyvážené a zdravé stravy a sportu. Veganství tak vnímají jako celkově zdraví prospěšné. Anička a Tomáš v rozhovoru nebo i jeden další účastník kempu, Aleš, uvedli, že s veganstvím se jim zlepšilo zažívání, že jejich tělo lépe zpracovávalo veganskou stravu, a cítí se teď proto mnohem lépe. Respondenti a účastníci kempu také téměř ve všech případech uváděli jako výraznou změnu k lepšímu, kterou na sobě pozorovali, více energie. Mnozí pak uváděli ještě mnohé další změny k lepšímu, co se týče těla a zdraví, s přechodem na veganství, jako například Viktorie, které se s přechodem na veganství i dle vlastního soudu výrazně zlepšila kvalita vlasů, pleti a nehtů. Celkově všichni respondenti teď vnímají své tělo jako zdravější a v lepší kondici, než tomu bylo,

⁸ Takto např. i Jurek (2013, 131, 154). Jedná se o knihu, která popisuje zkušenost ultramaratonce a vegana (do mnou zkoumané konkrétní skupiny nepatří). Popisuje zde pozitivní vliv rostlinné stravy na jeho celkové zdraví i sportovní výkony. Přiznává velkou roli nových stravovacích praktik, které nespočívají v pouhém vyškrtnutí neveganského, ale i ve větší práci s jídlem, které je tak vyváženější a zdravější.

když ještě nebyli vegany, což ovšem je důsledkem především praktik, které s veganstvím tato skupina spojuje.

Zdravé tělo se pak stává klíčovým argumentem pro veganské stravování, a sport se tak vlastně stává až prostředkem prezentace tohoto zdravého těla, díky kterému mohou budovat tělo silné. Zdraví je tedy pro zkoumanou skupinu praktikou a jejím výsledkem zároveň, čímž se těla veganských sportovců stávají jejich argumentem, a zároveň nástrojem dosažení tohoto argumentu.

Zdravé tělo je vnímáno především subjektivně, nicméně veganští sportovci si hlídají i objektivní posudek zdravého těla, a to například tím, že chodí na pravidelné krevní testy, kterými si nechávají posoudit, zdali má jejich tělo všechny potřebné živiny.

„Každý rok si necháváme dělat ty testy, jestli náhodou nam prostě něco nechybí a většinou i ta doktorka zjistí – jednou si teda myslela, že mam anémii, jak jsem strašně bledá a ona samozřejmě ví, že jsme vegani, a tak se mi snažila vysvětlit ať začnu jíst maso a bla bla bla, a samozřejmě mi vždycky ty testy vyjdou, že mam něčeho víc, než bych měla mít. Takže doktorka pak většinou zavře pusinku a nechá mě žít.“ (Anička)

Jak vyplývá z tohoto úryvku z rozhovoru, vynikající výsledky krevních testů pak pro zkoumanou skupinu znamenají možnost vyjádřit se k pochybnostem lékařů a výživových poradců ohledně dostatečnosti jejich stravování, neboť argument subjektivně dobrého pocitu zde není dostatečně silný. Z vlastní zkušenosti vegetariána jsem též čelila u lékařů nedůvěře v mé stravování a sama jsem pak stejně jako moji respondenti pro tento výzkum došla ke krevním testům, které představovali dostatečně silný argument, který by obstál i v diskusi s odborníky. Své argumenty tak veganští sportovci nestaví pouze na subjektivní sebepercepci, byť ta je pro ně též důležitá, ale usilují i o budování racionálních nezpochybnitelných argumentů. Podobnou snahu vykazuje i jejich studování si stravy, díky kterému mohou stavit silnější argumenty ohledně vytváření si dostatečného jídelníčku.

Kromě vytváření zdravého těla prostřednictvím především stravovacích praktik, budují veganští sportovci i tělo silné, kterým jak jsem již vysvětlila, dokazují, že je jejich tělo zdravé a strava je dostatečná. Budují proto silné tělo, které by svým vzhledem bořilo mýtus, že vegani nejsou takových sportovních výkonů schopní. Své první setkání s veganskými sportovci tak Milan například popsal takto: „... další lidi, co tam jsou, jsou taky vegani, a všichni lidi byli takoví jako ostrý, namakaní, takoví jako tvrdý, přesně jako opak toho, jak jsem si do té doby představoval, jak vegani vypadají.“ Sport, který pak plní

vedle již zmiňovaného stmelovacího prostředku i funkci argumentační, si pak žádá praktiky udržující sportující tělo v kondici a schopné sportování. Veganští sportovci proto udržují své tělo silné a v kondici, a snaží se tak nejen o udržování zdravého těla, ale i o přetváření těla zvnějšku, tedy aby vzhledem popíralo myšlenku o slabosti veganů, proti které veganští sportovci bojují, jak dokládá i výše uvedený úryvek z rozhovoru. Takovými praktikami, kterým se členové ve skupině učí, a kterým jsem se při etnografickém výzkumu též učila, bylo například zvykání těla na dané pohyby či procvičování kloubů jako prevence zranění. Sport ale také napomáhání budování zdravého těla tím, že při vnímání svého těla při sportu a reflektováním svých pocitů a svého výkonu funguje jako jakýsi detektor vyváženosti stravy pro veganské sportovce.

3.4.3 Tělo vnímající

Členové společenství si svým životním stylem pěstují habitus citlivějšího vnímání. Citlivěji vnímají své tělo, které chtějí poznávat, a kterému začali věnovat větší pozornost s veganstvím a sportem, kdy začali své tělo více využívat jako nástroj vyjadřování svých hodnot a obhajování svého životního stylu. Naučení se vnímání svého těla, naslouchání jeho potřebám a jeho stavu, jeho kondici, síle či energii, vyvinulo větší citlivost ve vnímání svého těla u veganských sportovců, a to i citlivější smysly, především výše zmiňovanou chuť a čich, kterými vnímají fyzickou změnu v důsledku etického uvědomění. Na citlivější chuť a čich explicitně v rozhovoru poukázal Tomáš:

„Navíc mi přijde, že člověk potom, když už je na tý veganský stravě dýl, že se mu zlepší dejme tomu čich nebo nějaký jiný smysly, jsem taky pocítil třeba. Myslim, že dřív, když člověk jedl maso a všechno, a přišlo mi, že všechno... Samozřejmě jsem cítil nějaký ty věci, ale že všechno je to tak nějak podobný mi přijde. A teď mi přijde, že ty smysly jsou víc přesnější nebo citlivější, jestli to dává smysl.“ (Tomáš)

Hockey a Collinson (2007), jak již popisují dříve ve své práci, zkoumali utváření tělesnosti sportovců prostřednictvím jejich smyslů. Pracovali s tělem sportovců jako se smyslným, které si prostřednictvím smyslů utváří identitu sportovce. Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na smysly spíše v kontextu veganství než sportu, neboť veganská identita je pro členy zkoumaného společenství podstatnější než identita sportovce, která je pro ně spíše jen prostředkem vyjádření se ke společnosti, prostředkem obhajoby primární veganské identity. Smysly se ukázaly pro členy společenství být důležitými. Právě prostřednictvím

smyslů se u členů zkoumaného společenství ukazuje ztělesnění si požadavků skupiny a vyostření morálních hodnot. Skrze vnímáme a zakoušíme svět, který se takto dostává do naší mysli, která na základě toho takto vnímaný svět sestavuje⁹ (Friedman 2016, 79). Smysly jsou prostředkem zažívání vlastního těla i okolního světa. Dle Merleau-Pontyho „vnímáme (...) naším tělem“ (Merleau-Ponty 1996, 206). A pro členy zkoumaného společenství je vnímaný svět bipolárně veganské či neveganský, tedy morální či amorální. Tento svět členové společenství vnímají svým tělem, což právě vede k fyzickému odporu projevujícím se ve smyslech. Takováto výrazná změna ve fyzickém vnímání světa pak může být důvodem, proč Tomáš označuje své smysly jako citlivější.

Členové zkoumaného společenství citlivěji vnímají i okolní svět, se kterým se snaží souznít. Usilují o souznění s ostatními živými bytostmi, ke kterým nemají být lhostejní. Právě moment uvědomění souznění a moment „otevření očí“ respondenti označovali za významný a zlomový i pro vnímání sebe sama. Veganští sportovci vnímají svět bipolárně jako veganský = morální a neveganský = nemorální. Tato kategorizace světa, která je pro ně podstatnou, má vliv na to, jak vnímají své praktiky, a tím i sami sebe.

3.4.4 Disciplinované tělo

Nutnost vybudovat silné a zdravé argumentující tělo a požadavky společenství na své členy na dodržování pravidel skupiny znamenají pro veganské sportovce nutnost sebedisciplinace, a to mysli i těla. Veganští sportovci se musí disciplinovat v jídle, které by jinak neplnilo funkci jeho prezentace jako dostatečného a funkci prostředku dosažení zdravého těla, a musí se disciplinovat ve sportu pro dosažení zdravého silného argumentujícího těla. Pro dosažení požadovaných výsledků a přijetí nových praktik musí veganští sportovci s přechodem na tento životní styl změnit téměř kompletně svůj režim, což pro mnohé znamenalo odepřít si například potraviny, které měli rádi, a naučit se na nové potraviny, které jim dříve nechutnali, jako například Viktorie, která s přechodem na veganství bojovala s nevolností z nezvyklosti na nový režim a donutila se do jídel, která jí dříve nechutnala:

„Jakože mi nebylo ze začátku úplně dobře od žaludku z toho náhlého přechodu na tu jinou stravu. Tak jsem si říkala, tyjo, to tělo si na to asi zvyká, ale jako víceméně po měsíc dvou už to bylo normální. Jako nebylo

⁹ Takové chápání funkce smyslů je základním pilířem pro sociologii smyslů.

mi vyloženě špatně, ale cítila jsem, že mi to úplně nesedí no. Že jsem najednou jedla takový věci, který jsem dřív vůbec neměla, tak jsem si jako říkala, že to možná bude tím přechodem no na to veganství, ale taky nemam zaručený, že to bylo tím, ale myslim si, že to tím bylo. (...) Jediný, co mi od začátku nechutnalo, bylo tofu. A dlouho jsem nezvládala samotný luštěniny. Já jsem to před tím nejedla, a říkala jsem si, že na to mám alergii, protože kolikrát když jsem to začla jíst, tak jsem začla zvracet, takže to byla jako velká oběť, co jsem musela udělat, že jsem se naučila na stravu, kterou jsem nesnášela.“ (Viktorie)

Pro Viktorii to tak bylo přemožení nevolnosti, se kterou jsem bojovala i já sama při etnografickém výzkumu, a právě nezvyklost na stravovací praktiky jsem fyzicky silně pociťovala, nicméně jak uvádí Okely (2013, 112), právě takové poznávání fyzických limitů antropologa znamená informativní zkušenost, v tomto případě vyzdvihující nutnost disciplinace a zvyku těla. Zatímco tedy Viktorie silně pociťovala disciplinaci skrze přizpůsobení se novému, pro Milana to znamenalo vzdát se oblíbených chutí: „*Jo, to je věc, která mě vlastně... jediná jako chuťově na ní strašně rád vzpomínám, na toho lososa na tom nigiri. Jako reálně si to nedam, protože ta nějaká duševní filozofická rovina je pro mě silnější než jako ta chuť, ale na tohle vzpomínám hodně rád.*“ Etické myšlení se pak stává pro členy společenství silnějším než fyzická touha či nechuť.

Stejně jako tělo musí členové společenství disciplinovat i mysl. Jak často zaznívalo na kempu v souvislosti se sportovním výkonem, veganští sportovci mezi sebou šíří myšlenku je to jen „v hlavě“, jak vždy zdůrazňoval na kempu free-diver Dan – fyzické limity těla jsou dle nich dané stavem mysli. Trendem mezi veganskými sportovci je posilovat sebedisciplinaci těla a mysli spolu i se zdravím prostřednictvím otužování, pro které dělají v rámci skupiny i lekce, a u kterého zdůrazňují právě nutnost disciplinace mysli jako podmínku pro práci s tělem, a zároveň tento sport vnímají jako možnost posouvání svých hranic. Sebesisciplinace podle všeho u veganských sportovců graduje s přibývajícím dobou na veganské stravě, což souvisí se ztělesněnými požadavky, které si užívají čím dál více a čím dál více pracují s tělem a myslí a disciplinují se. Výsledkem tohoto je disciplinované tělo a spolu s ním i mysl, které tak mají veganští sportovci pod kontrolou.

Veganští sportovci touto disciplinací těla a mysli a tímto chápáním fyzických limitů jako podmíněných stavem mysli (srov. s Jurek 2013, 17)¹⁰, dávají najevo svou snahu o propojení těla a mysli. Důraz na stav mysli v otázce fyzických výkonů veganským

¹⁰ Popisuje zde obdobnou zkušenost a stavu mysli přikládá větší váhu než fyzické připravenosti těla.

sportovcům napomáhá v pokořování nedůvěry ve „veganské tělo“. Právě propojení těla a mysli, a to, že „jsme naše tělo“, jak říká Merleau-Ponty, a koncept embodimentu, bylo pro tento výzkum zásadním východiskem, neboť takovýto přístup umožňuje vůbec zkoumat působení praktik a etického smýšlení na tělo a tělesnost. Jak se ukázalo, usiluje o zboření dichotomie těla a mysli i tato zkoumaná skupina právě propojováním etického smýšlení a prací s tělem. Výsledkem tohoto je například právě již zmiňované působení etického myšlení na fyzičnost, na chuť a čich. Snaha o propojení těla a mysli se u veganských sportovců projevuje i u jógy, která jakožto holistická aktivita (Mace & McCulloch 2020, 1) disciplinující tělo i mysl, který navíc na jedince klade požadavky na ponoření se do sebe, vnímání sebe i okolního světa. Na propojenost jógy se zdravým životním stylem i s etickými zásadami poukázali již dřívější výzkumy (takto např. Domingues 2019, Mace & McCulloch 2020) a i v mnou zkoumaném společenství se toto prokázala a jóga byla na kempu hojně obsazenou a často provozovanou aktivitou.

„A myslím si že jako jóga je postavená na tom, že ty vlastně jako vnímáš svoje pocity, vnímáš svoje tělo a vnímáš to, jak ti prostě krev proudí tělem a tak podobně, tak že to naopak podporuje tu myšlenku toho veganství, protože víš, že to stejným způsobem ovlivňuje ostatní bytosti. A v ten moment, kdy ty víš, že všichni v podstatě vnímají to tělo obdobným způsobem, a ty se v rámci té jógy snažíš jako vnímat všechny tyhle bytosti a to, že s nima sdílíš svět, tak je to prostě rozporuplný, aby ty jsi šla a zaplatila někomu, že zabije nějaký zvíře.“ (Milan)

Milan, který provozuje ashtanga jógu a acrojógu a i spolu se svou partnerkou Aničkou jógu na kempu lektoroval, popisoval jógu jako prostředek disciplinace těla a mysli, kdy díky zažívání vlastního těla člověk uvědomí člověk začne více vnímat i jiné bytosti, a tím se nutně zamyslí nad etičností svého bytí. Praktikování veganství tak i spolu s Aničkou brali při praktikování jógy jako samozřejmé.

3.4.5 Poznané tělo

V důsledku práce s tělem, které se členové společenství učí, jako je například naslouchání svému tělu a jeho potřebám, poznávání jeho hranic sportem či stravovacími praktikami jako jsou detoxy, půsty a diety, a zvykání těla na praktiky, především ty sportovní, což má fungovat jako prevence zranění a tím i udržení silného a zdravého těla, jedinec své tělo poznává. Poznává jeho hranice a ví, co si k němu může dovolit a co jeho tělo zvládne, kdy

mu něco chybí, kdy mu hrozí zranění, a jaké praktiky mu vyhovují. V důsledku toho pak svému tělu jedinec důvěřuje a stejně tak praktikám, kterými na tělo působí. Svě tělo pak jedinec vnímá více jako „kámoše“, jak vztah ke svému tělu popsala respondentka Anička. Důvěra v tělo a důvěra ve své praktiky, víra ve své hodnoty a důvěra v to, že jsou pro tělo plně dostačujícími, znamená pak například pro těhotné ženy z tohoto společenství, že své praktiky nemusí v těhotenství nijak měnit, což takto vnímala ve svém těhotenství například Anička.

Právě z důvodu poznání svého těla a získání důvěry k němu jsou členové společenství nabádání s tělem pracovat a vnímat ho a důrazem na individualitu a poznání individuálních specifík svého těla. Výsledkem tohoto je totiž jakási moudrost těla, díky které můžeme více důvěřovat svému tělu a více se řídit subjektivním cítěním než tím, co říkají například lékaři. Toto jsem při etnografickém pobytu ve skupině velmi často slýchávala a byla jsem k takovému naslouchání vlastnímu tělu mnohokrát nabádána.

Důvěra v tělo a praktiky spolu s poznáním hranic těla je klíčová pak i při sportu. Například lektor free-divingu, který na kempu přednášel o nutnosti poznání svého těla a jeho hranic pro vykonávání tohoto sportu, popisoval veganství jako prostředek naučení se pracovat s tělem a lépe ho ovládat. Též v tomto dával důraz na propojení těla a mysli jako nutnosti pro sebedisciplinaci.

3.4.6 „Lepší“ tělo

V důsledku praktikování všech výše popsaných praktik a utváření jednotlivých těl jejich prostřednictvím, si jedinec vytváří poslední složku těla, kterou jsem identifikovala jako tělo „lepší“, jak jej veganští sportovci vnímají. Veganští sportovci vnímají v důsledku morálního způsobu života sami sebe jako lepší lidi. Vnímají ale i své tělo fyzicky jako lepší – v lepší kondici, energičtější a celkově zdravější, jak například shrnuje Viktorie:

„ ... mam ze sebe tak nějak i lepší pocit, že se nemusim cítit blbě, že bych se podílela na něčem, co je problém. No... A rozhodně vnímam i to, že jsem zdravější, no. Jako odolnější, silnější. A asi ze sebe mam dobrej pocit třeba v tom, že jsem byla schopná si nějaký věci odříct, co mi nechybí. A že jsem si byla schopná zvyknout na věci, který jsem neměla ráda a najít vlastně nějaký výhody pro sebe.“ (Viktorie)

Free-diver Dan dále například vyzdvihuje přínos veganství pro jeho sport, kdy ho

veganství zbavilo křečí bránice, kterými free-diveři údajně často trpí. Tomáš pak upozorňoval na citlivější tělo a smyly. Viktorie popisovala lepší vlasy, nehty a pleť, téměř všichni pak více energie a lepší pocit ze sebe co se týče morálního způsobu života i sebediscipliance, jak popisuje například Milan: „...*tak si myslím, že jsem jako mnohem víc spokojenej jako sám se sebou, že jsem jako náležitě hrdej na to, že se mu podařilo udělat tuhle relativně velkou změnu v životě.*“

Veganští sportovci tedy popisují různé pozitivní vlivy veganství na tělo i mysl a vnímají své tělo jako silné a zdravé. Při svém autoetnografickém počínání jsem se na veganské stravě a při pravidelném cvičení začala též cítit celkově lépe. Měla jsem dobrý pocit z toho, že jsem si dokázala nastolit zdravější řád a toho se držet. Měla jsem dobrý pocit z toho, že žiji eticky správně, a zároveň jsem se cítila lépe fyzicky, plná energie a sportovalo se mi lépe.

3.5 Tělo sociální, politické a individuální

Při analýze jsem rozlišovala tři roviny těla dle Scheper-Hughes a Lock (1987) a jejich konceptu vědomého těla skládající ho se ze tří složek, které se navzájem prolínají a ovlivňují. V rámci těchto tří složek vědomého těla jsem identifikovala několik dalších složek, „těl“, která se navzájem ovlivňují, a často tak není rozřazení k tělu politickému, sociálnímu či individuálnímu, které nyní nastíním, zcela jednoznačné. Všechna tato těla jsou výsledkem působení sociálních a politických vlivů společenství a praktik a habitů ve skupině reprodukováných. Jsou tedy odrazem působení sociálního a politického těla a propisují se tak do individuálního těla, vědomého vtěleného „já“, se kterým interagují.

Pro reprodukci těchto praktik, habitů a hodnot, které působí na těla členů, buduje společenství silné sociální pole, díky kterému pak má vliv na utváření jedincova politického těla působením sociálních a politických tlaků. Utváření sociálního těla u členů zkoumané skupiny jsem tak identifikovala jako proces, kdy člen skupiny interaguje s ostatními členy i celou společností, a pomocí daných praktik, které skupina vyžaduje, vyjadřuje svou náležitost ke skupině a buduje si v ní své postavení. Členové skupiny se takto učí praktikám, kterými přetváří svá těla k obrazu skupiny a pro vyjádření společného cíle. Výchozím pro skupinu je silná sociální síť členů. K tomu napomáhá společný cíl všech členů skupiny, a zároveň se pak taková síť stává prostorem pro utvrzování se v

tomto cíli a utvrzování pravidel a hodnot skupiny. K utužování kolektivu napomáhají i společné praktiky jako sport, který pro společenství zároveň plní funkci obhajoby dostatečnosti stravovacích praktik ve společnosti budováním silného a zdravého těla. Pro členy skupiny ovšem může fungovat i jako detektor „správnosti“ těchto praktik. Členové skupiny tedy mění své praktiky a svá těla pro společný cíl – za účelem prezentování prostřednictvím svých těl dostatečnost veganské stravy, která je pro toto společenství životním stylem a nutným etickým krokem. Prezentována jsou tedy silná a zdravá těla členů, ale i dostatečně nutričně i chuťově bohaté jídlo.

Politické tělo je ve zkoumaném společenství utvářeno vlivem sociálních a politických požadavků, které jsou na členy skupiny kladeny, s cílem obstát při obhajobě společných cílů ve společnosti. Pod těmito tlaky je člen skupiny směřován k takové práci s tělem, která jeho tělo přeměňuje. Na členy skupiny jsou společenstvím kladeny požadavky na sebedisciplinaci těla a mysli, a to především dodržováním pravidel skupiny. Mohou to být požadavky na aplikování daných stravovacích praktik či budování silného těla sportem, nicméně to mohou být i požadavky na autenticitu, reprezentaci, oddanost společnému cíli, či požadavek na spoluutváření silného společenství. Ztělesnění si těchto požadavků jednotlivými členy společenství napomáhá neustálá reprodukce hodnot a diskurzivní praktiky povzbuzující odpor k neveganskému a vyzdvihující veganský způsob života. Jednou z prosazovaných praktik ve společenství je zdravý životní způsob, který se má dotýkat nejen hlídání si vyváženosti a nutriční dostatečnosti jídelníčku, ale i práce s tělem, která má tělo udržovat zdravé a chránit ho před zraněním, což má veganskému sportovnímu zajistit udržení pozice obhajoby. Praktikování zdravého stravování a pohybu má za důsledek zdraví těla, což je následně společenstvím užíváno jako argument k obhajobě jejich životního stylu. Tělo člena se pak stává argumentem i nástrojem jeho budování.

Individuální tělo členů skupiny je pak výsledkem působení sociálního a politického těla, kdy si člen ztělesňuje pravidla a praktiky skupiny, které tak vstupují do jeho sebeuvědomění a vnímání svého těla. Člen se stává plně oddaným skupině i jejím cílům. Ztělesněné hodnoty a praktiky skupiny vedou k důvěře v praktiky i ve vlastní tělo, které se praktikami ve skupině osvojenými naučil ovládat, vnímat a poznávat. Výsledkem tohoto procesu formování tělesnosti, která se skládá z těchto složek, z těchto „těl“, je výsledné tělo „lepší“. To reflektuje subjektivní vnímání pozitivní změny na sobě samém v důsledku životního stylu veganského sportovce. Tedy vnímání těla jako zdravějšího, oceňování

disciplinace vlastní mysli a těla, i poznání svého těla.

Budováním silného těla se veganští sportovci například vyjadřují ke společnosti. Vyjadřují jím své hodnoty a obhajují je. Členové jsou součástí společenství za účelem přeměňovat svá těla, vybudovat silné a zdravé prezentovatelné tělo, pro společný cíl. Prostřednictvím vytváření silného společenství pak může společenství toto naplnit a své členy vést k sebedisciplinaci, která působí na tělo i mysl, k práci se svým tělem, kterým tělo poznává a učí se ho vnímat, a k dodržování pravidel, které si jedinec ztělesňuje. Díky tomuto prostoru k reprodukci hodnot a k vymáhání dodržování pravidel a praktikování praktik je i vůbec možné vybudovat právě argumentující tělo, tedy i silné a zdravé tělo, které je budováno působením praktik zdravého stravování, sportem a cvičením pro prevenci zdravého těla při sportu.

Individuální tělo, na které především směřovala má výzkumná otázka, která se ptá na proces formování tělesnosti veganských sportovců, je tedy výsledkem působení požadavků skupiny a praktik a osvojených habitů, tedy ztělesňování si těchto praktik, což pak ovlivňuje a zároveň reflektuje to, jak je takto formovaná tělesnost zakoušena a vnímána, a jak následně ovlivňuje vnímání okolního světa.

Závěr

V této práci jsem se zabývala konkrétním společenstvím veganských sportovců. Veganství je v dnešní společnosti rozšířeným hnutím, jehož příznivci vyzdvihují jeho pozitivní vliv na zdraví či ekologii, ale především oprostěnost od neetické spotřeby využívající zvířata. V rámci veganské komunity jsem se ve svém výzkumu věnovala konkrétnímu společenství veganských sportovců, které z veganské komunity vyčnívá svým sportovním zaměřením, kterým obhajují své stravovací praktiky jako dostatečné.

Mou výzkumnou otázkou pro tuto práci bylo, jak veganští sportovci formují a zakouší vlastní tělesnost prostřednictvím specifických praktik, kterými je právě veganské stravování a sportovní výkony. V rámci hledání odpovědi na tuto otázku jsem se též zabývala tím, jaké jsou tyto praktiky a habitusy působící na tělesnost veganských sportovců a jak se do nich promítá snaha o obhajobu jejich životního stylu. Hlavními identifikovanými praktikami skupiny je udržování silného společenství, které tak funguje jako pole, na kterém lze reprodukovat sdílené praktiky a působit na členy společenství, „zdravé praktiky“, budující a udržující zdravé tělo, budování silného těla prostřednictvím sportu, prezentování veganství jako dostatečného prostřednictvím těla, především právě pak budování silného a zdravého těla, prostřednictvím práce s jídlem, a nakonec praktiky práce s tělem, které vedou k vytvoření disciplinovaného těla, ale i myslí, poznaného důvěryhodného a moudrého těla. Tyto praktiky si členové společenství ztělesňují a utvářejí si tak habitusy. To má za následek nejen ztělesnění si sdílených hodnot, požadavků a praktik, které pak působí na fyzické zažívání těla, a to silně i prostřednictvím smyslů, ale ovlivňuje i následné vnímání světa i sebe sama. Toto členy společenství i utvrzuje v jeho identitě veganského sportovce. Veganští sportovci v důsledku toho pak své tělo celkově vnímají v důsledku tohoto životního stylu v mnohých ohledech jako lepší.

Ve výzkumu jsem vycházela z etnografického výzkumu doplněným o rozhovory se členy společenství a o autoetnografickou zkušenost. Vzhledem k této zvolené výzkumné metodě byla má výzkumnická přítomnost ve výzkumu nezanedbatelná, a i vzhledem k vlastní blízkosti ke zkoumané skupině jsem se musela při analýze s touto angažovanou subjektivitou vypořádat. V tomto jsem vycházela z Bourdieho (2003) a jeho zúčastněné objektivace a při analýze jsem usilovala o objektivizování i vlastního východiska. K tomu napomohlo doplnění výzkumu o autoetnografickou zkušenost. Pozorování z etnografického výzkumu a výpovědi respondentů v rozhovorech jsem pak porovnávala s

vlastní zkušeností, čímž jsem zaujala postoj ke svému hledisku. Ve svém výzkumu jsem se také inspirovala Wacquanem (2004) a prostřednictvím zúčastněného pozorování a autoetnografie jsem se učila praktikám společenství a osvojovala si dané habitusy, čímž jsem na sobě mohla pozorovat formování a vnímání vlastní tělesnosti a jak na ni tyto habitusy působí. Okely (2020, 107-124) vyzdvihuje roli antropologova těla ve výzkumu, a to ať už proto, že jeho prostřednictvím fyzicky pociťujeme zkoumané prostředí, ale i jsme jeho prostřednictvím zkoumanými subjekty klasifikováni dle pohlaví, pohybů, rasy či fyzických dovedností. V mém výzkumu bylo mé tělo mým výzkumným nástrojem, na němž záleželo i mé přijetí mezi členy zkoumaného společenství, v tomto případě například co se týče sportovních výkonů.

Při analýze takto získaných dat jsem vycházela z analytického konceptu vědomého těla autorek Schepher-Hughes a Lock (1987), což mi umožnilo rozlišit proces formování individuálního těla členů společenství prostřednictvím působení praktik ve společenství reprodukováných. V rámci takto vytvořených kategorií těla politického, sociálního a individuálního jsem rozlišila několik jednotlivých „těl“, které jsou výsledkem působení sociálních a politických vlivů a působí na individuální tělo jedince. Těmito „těly“ jsou tělo silné, zdravé, tělo se ztělesněnými praktikami a požadavky společenství, tělo disciplinované, tělo poznané, tělo vnímané a vnímající a celkové výsledné tělo „lepší“. Tato těla na sebe vzájemně působí, a stejně tak se vzájemně prolíná celkové tělo politické, sociální a individuální. Právě působení pravidel, praktik a požadavků společenství a budování těchto „těl“ identifikuji jako klíčovým v procesu formování tělesnosti u členů společenství, při němž je formováno i samotné vnímání vlastní tělesnosti, zároveň se ale vnímání těla a tělesnosti promítá do těchto těl. Tělesnost a vnímání vlastního těla členů společenství veganských sportovců, je formováno specifickými praktikami produkovanými společenstvím, jako je omezení spotřeby výhradně na veganské produkty a prezentování a obhajování tohoto životního stylu jako dostatečného prostřednictvím práce s jídlem, sportovními výkony i budováním silného a zdravého těla. Veganští sportovci pak vnímají svou tělesnost citlivěji než dříve, vnímají své tělo jako zdravější, ve větší kondici, mají ho více pod kontrolou stejně jako svou mysl, a své tělo více znají. K tomu všemu napomáhají vžitá habitusy získané ve společenství, které budování výše vyjmenovaných těl napomáhají. V těchto habitusech se zároveň promítá propojení těla a mysli. Členové společenství si ztělesňují své morální postoje, své vnímání světa i požadavky, které na ně klade společenství. Zkoumané společenství přímo usiluje o takové propojení těla a mysli, jak

ukázal výzkum, což odpovídá konceptu embodimentu a konceptu vědomého těla, které byly zároveň mým východiskem pro analýzu. V tomto jsem vycházela z T. Csordase (1990), který právě takové využití embodimentu jako metodologické perspektivy navrhuje. Toto mi umožnilo ve svém výzkumu vnímat toto propojení těla a mysli a jejich působení na sebe navzájem u veganských sportovců, které se pak i vepisuje do jejich tělesnosti.

V této práci jsem zkoumala veganské sportovce. Nicméně výzkum ukazuje identitu sportovce jako vedlejší k hlavní identitě vegana, který si prostřednictvím sportu „pouze“ obhajuje dostatečnost svého stravovacího chování. Specifické stravování je pro zkoumané společenství důležité. Vyjadřují jím své hodnoty a vztah ke světu a společnosti, a tedy i svou identitu, ve které se ve společenství utvrzují. Společenství tak pro své členy znamená i prostor, kde mohou najít podporu pro svůj vybraný životní styl. Proto se má zjištění v některých ohledech ubírají směrem tělesnosti veganů obecně, nikoli nutně jen veganských sportovců, byť veganští sportovci v mnohých ohledech usilují o vymezení se vůči nespportující veganské komunitě, která pro ně znamená potenciálně nabourávající jejich prezentaci. A byť je identita sportovce pro členy společenství druhotná, plní zde i další funkce jako utužování společenství, budování zdravého a silného těla či detekci dostatečnosti stravy.

Veganství je v současné společnosti významným hnutím, kterému dává význam především masová spotřeba, ekologická krize a spolu s tím i stále větší pozornost, která je těmto tématům věnovaná. Veganství dnes již vytváří silnou subkulturu, která je podrobována mnohým výzkumům. Můj výzkum potvrzuje důležitost komunity, která se kolem tohoto hnutí vytváří a která funguje jako podpora pro členy a utvrzuje je ve sdílených hodnotách, ale i dává hnutí sílu. Aby hnutí bylo silné a mohlo se přibližovat svým cílům, musí veganství obstát ve srovnání s „neomezenou“ stravou. Silná komunita je podmínkou pro působení na členy, kteří pak mohou jako celek tímto směrem veganství vhodně prezentovat, a to především prostřednictvím svých těl.

Summary

This thesis concerns vegan athletes. It aims to clarify the shaping process of their corporeality through the specific practices shared in their community. I base this thesis on concepts of habits, embodiment and mindful body and on the thoughts of Merleau-Ponty, Csordas, Bourdieu, Schepher-Hughes and Lock. I viewed this issue through the concept of embodiment, which enabled the study of the bodies of vegan athletes as influenced by their eating and sport habits. I used the concept of the mindful body in the analysis. This concept enabled me to distinguish the shaping process of the individual self, the individual body, on which acts the social and political influences of the community. The main findings are then the identified bodies as parts of the perceived body and components of the shaping corporeality of vegan athletes. Those bodies are healthy, strong, perceiving, aware and the total resulting "better" body. These bodies are being built by the vegan athletes as part of their defense of the vegan lifestyle showing that veganism is for athletes sufficient. This research also confirms the significance of community surrounding such dietary movements. The research consisted of ethnographic and autoethnographic research, supplemented by interviews with five vegan athletes. Because of the involvement of me as a researcher in the field, I had to reflect my position in the research, which I did with the use of Bourdieu's suggestion of participating objectification. As for other limits of this research, I find the biggest limit the short time that I was able to spend with the community during the ethnographic research, due to the current pandemic situation. The study of veganism is, as I believe, today very important for the increasing number of vegans.

Použitá literatura

Arppe, T., Mäkelä, J., & Väänänen, V. (2011). Living Food Diet and Veganism: Individual vs Collective Boundaries of the Forbidden. *Social Science Information*, 50(2), 275-297.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.

Bourdieu, P. (2003). Zúčastněná objektivace: Huxleyeho přednáška. *Biograf* (30): 29 odst.

Bowie, F. (2008). *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál.

Bunsell, T. (2013). *Strong and Hard Women: An Ethnography of Female Bodybuilding*. London: Routledge.

Crossley, N. (1995). Merleau-Ponty, The Elusive Body and Carnal Sociology. *Body & Society*, 1(1), 43-63.

Crossley, N. (2006). *Reflexive Embodiment in Contemporary Society: The Body in Late Modern Society*. McGraw-Hill Education (UK).

Csordas, T. J. (1990). Embodiment as a Paradigm for Anthropology. *Ethos*, 18(1), 5-47.

Domingues, R. B., & Carmo, C. (2019). Disordered Eating Behaviours and Correlates in Yoga Practitioners: A Systematic Review. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 24(6), 1015-1024.

Douglas, M. (2003). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge.

Etický kodex české asociace pro sociální antropologii. (n.d.) Dostupné z: <http://www.casaonline.cz/?page_id=7>

Ferrarová, E., Faltusová, K., Goerojová, K., Kašparová, M., Matějčíčková, P., Moravcová, A., ... & Vlčková, E. (2019). Krize kulturních vzorců a nové trendy ve stravování z hlediska antropologie jídla. *Anthropologia integra*, 10(2), 7-16.

Friedman, A. M. (2016). Perceptual Construction: Rereading The Social Construction of

- Reality Through The Sociology of The Senses. *Cultural Sociology*, 10(1), 77-92.
- Greenebaum, J. (2012). Veganism, Identity and the Quest for Authenticity. *Food, Culture & Society*, 15(1), 129-144.
- Hammersley, M. (2007). *Ethnography*. The Blackwell encyclopedia of sociology.
- Hertz, R. (2016). The Preeminence of the Right Hand: A Study of Religious Polarity. In *Saints, Heroes, Myths, and Rites* (pp. 88-108). London: Routledge.
- Hill, M. A. (2018). *Switching to a Vegan Lifestyle*. MA Hill.
- Hockey, J., & Collinson, J. A. (2007). Grasping the Phenomenology of Sporting Bodies. *International Review for the Sociology of Sport*, 42(2), 115-131.
- Houdek, P. (2020). *Jak na veganství*. Praha: Smart Press.
- Hrešanová, E. (2012). Medicínská antropologie a její aplikace. In: *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Západočeská univerzita v Plzni.
- Husserl, E. (1980). *Edmund Husserl (Vol. 1)*. Springer Science & Business Media.
- Cherry, E. (2006). Veganism as a Cultural Movement: A Relational Approach. *Social Movement Studies*, 5(2), 155-170.
- Cherry, E. R. (2003). *"It's Not Just a Diet": Identity, Commitment, and Social Networks in Vegans*. Doctoral dissertation, The University of Georgia.
- Janssen, M., Busch, C., Rödiger, M., & Hamm, U. (2016). Motives of Consumers Following a Vegan Diet and Their Attitudes Towards Animal Agriculture. *Appetite*, 105, 643-651.
- Jurek, S. (2013). *Jez a běhej*. Praha: Mladá fronta.
- Kerschke-Risch, P. (2015). Vegan Diet: Motives, Approach and Duration. Initial Results of a Quantitative Sociological Study. *Ernährungs Umschau*, 62(6), 98-103.
- Leahy, E., Lyons, S., & Tol, R. S. (2010). *An Estimate of the Number of Vegetarians in The World* (No. 340). ESRI working paper.

- Mace, J. L., S. P. (2020). Yoga, Ahimsa and Consuming Animals: UK Yoga Teachers' Beliefs about Farmed Animals and Attitudes to Plant-Based Diets. *Animals*, 10(3), 480.
- Matthews, E. (2014). *The Philosophy of Merleau-Ponty*. London: Routledge.
- Mauss, M. (1973). Techniques of the Body. *Economy and society*, 2(1), 70-88.
- Merleau-Ponty, M. (1996). *Phenomenology of Perception*. Motilal Banarsidass Publishers.
- Merleau-Ponty, M. (2005). *The Cambridge Companion to Merleau-Ponty*. Cambridge University Press.
- Okely, J. (1992). Anthropology and Autobiography: Participatory Experience and Embodied Knowledge. In Callaway, A. H., Okely, J. (Ed.), *Anthropology and Autobiography* (1-28). London: Routledge.
- Okely, J. (2020). *Anthropological Practice: Fieldwork and the Ethnographic Method*. London: Routledge.
- Rozin, P. (1990). Social and Moral Aspects of Food and Eating. *The Legacy of Solomon Asch: Essays in Cognition and Social Psychology*, 97, 110.
- Rozin, P., Markwith, M., & Stoess, C. (1997). Moralization and Becoming a Vegetarian: The Transformation of Preferences into Values and the Recruitment of Disgust. *Psychological Science*, 8(2), 67-73.
- Scheper-Hughes, N., & Lock, M. M. (1987). The Mindful Body: A Prolegomenon to Future Work in Medical Anthropology. *Medical Anthropology Quarterly*, 1(1), 6-41.
- Sjöholm, C. (2003). The Asymmetry Between Corporeity and Embodiment in Merleau-Ponty's La Nature. In *Hermeneutics and tradition: Gadamer and Greek philosophy* (pp. 99–114). H. Ruin & N. Smith (Ed.). Huddinge: Södertörns Högskola.
- Strudwick, R. (2019). Tensions in Ethnographic Observation: Overt or Covert?. *Journal of Organizational Ethnography*.
- Turner, B. S. (1995). *Medical Power and Social Knowledge*. Sage.

Twine, R. (2018). Materially Constituting a Sustainable Food Transition: The Case of Vegan Eating Practice. *Sociology*, 52(1), 166-181.

Wacquant, L. (2011). Habitus as Topic and Tool: Reflections on Becoming a Prizefighter. *Qualitative Research in Psychology*, 8(1), 81-92.

Wacquant, L. (2015). Foror a sociology of Flesh and Blood. *Qualitative Sociology*, 38(1), 1-11.

Wacquant, L. J. (2004). *Body & Soul*. Oxford: Oxford University Press.

Teze bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: Simona Rutová

Předpokládaný název práce: Tofu a činky: Percepce vlastní tělesnosti veganskými sportovci

Klíčová slova: veganství, vegetariánství, sport, komunita, tělesnost, sebepojetí, tělo, habitus, embodiment, antropologie těla, kvalitativní výzkum, etnografie, fitness

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jakub Grygar, Ph.D.

Jméno vedoucího bakalářského semináře, do kterého se chce studující hlásit (předběžně): doc. Mgr. Martin Hájek, Ph.D.

Námět práce

Tématem mé práce je vnímání vlastní tělesnosti veganskými sportovci v souvislosti specifického zacházení se svým tělem. Lidské tělo je pro antropology důležitým klasifikačním mechanismem (Bowie 2008, 46; Okely 2020) a symbolickým systémem (Douglas 2003, 123). Naším tělem, například tím, jak vypadá nebo jak jím hýbeme (např. Mauss 1973) či jak ho zdobíme a jak ho používáme (např. Hertz 2016), jsme schopni vyjádřit svou identitu či příslušnost k určité skupině, kultuře, víře, či je nám druhými taková příslušnost připisována. Ve 20. století s tzv. obratem k tělu a tělesnosti antropologové přestali pohlížet na tělo pouze jako na takovýto vnější objekt ve vztahu k dané kultuře, ale začínají na něj pohlížet jako na subjekt, jako na „*existenciální základ kultury*“ (Csordas & Harwood 1994). Maurice Merleau-Ponty upozorňuje vycházejíc z toho, že „*jsme naše tělo*“, že je-li nám svět zprostředkováván skrze naše těla, pak i „*vnímáme svět naším tělem*“ a lidské tělo tedy označuje jako „*subjekt vnímání*“ (Merleau-Ponty 1996, 206).

Ve své práci bych se ráda zabývala takovýmto fenomenologickým studiem, zakoušením vlastním tělem a sebepojetím vlastního těla ve spojitosti s tím, jakým praktikám tělo

jedinec ve zkoumaném společenství podrobuje, a jak jsou v něm transformovány individuální těla jejích členů. Habity jakožto vžité praktiky a jakožto výsledek internalizace a subjektivizace objektivního, odráží v těle každodenní svět a jeho poznávání jedincem. Specifické stravování mé vybrané zkoumané skupiny patří mezi tyto habity, kterými navíc narušují samozřejmost stravování se jakožto pouhé fyziologické potřeby promítáním do nich svých hodnot. Tyto habity mají vliv na tělesnost jedince a její vlastní vnímání. Somatologická percepce a její interpretace má pak charakter zažívání okolního světa (Husserl 1980, 7).

Svou práci tedy vztáhnou k antropologické diskusi o přístupu k lidskému tělu jako k subjektu či objektu, přičemž naváží na T. Csordase, Merleau-Pontyho a Bourdieho, a budu ve svém výzkumu pracovat s lidským tělem jako se „*subjektem vnímání*“, který si zvnitřňuje své objektivní vyjadřování se k okolnímu světu. Svou práci se tedy budu vyjadřovat k otázce, jak sportující vegani vnímají svou tělesnost, a jakými habity rozvíjenými v jejich společenství přispívají k formování takové percepce.

Vycházejí z Maussova (1973) pojmu habitus a Bourdieho rozšíření chápání tohoto pojmu, mě bude zajímat jaké habity jsou ve zkoumaném společenství produkovány – v jídle i sportu. Mauss (1973) ve své definici pojmu habitus zdůrazňuje kulturní vliv na techniky užívání našich těl jako celku, zatímco Bourdieu chápe habitus nejen jako kulturně dané fyzické dovednosti, ale spíše jako v těle sjednocený soubor takovýchto dovedností spolu s návyky, vkusem a preferencemi – jako soubor dispozic, dle kterých člověk distinktivně jedná (Bourdieu 2013), a kterým je člověk učen danou sociální skupinou a internalizuje si je, což dále ovlivňuje i to, jak člověk vnímá okolní sociální svět (Bourdieu 2013, 470). Bourdieho chápání těla, které je dle něj nevědomě formováno vlivem objektivních struktur sociálního života, se tedy liší od chápání Merleau-Pontyho (1996), který tělo chápe jako prostředek vědomého zažívání okolního světa a ve své teorii usiluje o boření duality mezi subjektem a objektem. Ve své práci budu vycházet z dialektiky těchto dvou autorů, jak ji navrhuje Csordas (2002), tedy propojením jejich chápání teorie embodimentu založené na vnímání a na praktikách. Budou mě zajímat tělesné habity, zásady a postoje zkoumané skupiny, které si její členové osvojují, působí na jejich percepci tělesnosti a vyjadřují jimi své subjektivní vědomí.

Právě v procesu formování percepce vlastní tělesnosti a konstruování své tělesné identity specifickými praktikami zacházení s vlastním tělem předpokládám silný vliv komunity ve vytváření a reprodukování těchto specifických habitů a tlak skupiny na osvojení si těchto

habitů svými členy. Důležitost role komunity v takovémto dietním stravování zdůraznila již T. Arppe (2011). Podobně Greenebaum (2012) upozorňuje na roli komunity a interakce s ostatními vegany v samotném procesu utváření osobní veganské identity. Svůj výzkum uskutečním tedy v konkrétní skupině veganských sportovců, kde specifické zacházení se svým tělem je klíčovým pro vymezení této skupiny, i pro utváření osobní identity u jejích členů.

Tyto habitusy předpokládám budou ve zkoumaném společenství silně ovlivněny morálkou a určitými zásadami ve společenství reprodukovány a vymáhanými. U „etických veganů“ se morálka promítá do jídelních habitů (např. Arppe et al. 2011). Ve svém výzkumu se tedy budu soustředit i na to, jak (jestli) se v práci s jídlem objevuje snaha dokázat dostatečnost veganské diety, nicméně předpokládám rozšíření morálních principů i na ostatní habitusy ve zkoumané skupině.

Předmětem zájmu mého výzkumu bude, jak ve společenství veganských sportovců působí habitusy v ní praktikované na percepci vlastní tělesnosti členů této skupiny, neboť se jedná o skupinu, která se vymezuje vůči „druhým“ svým specifickým zacházením s tělem. Společenství veganských sportovců jsem zvolila pro výzkum percepce vlastní tělesnosti proto, že jejich stravovací habitusy si ve společnosti musí jakožto „nenormální“ způsob stravování nějakým způsobem neustále obhajovat, k čemuž zvolili své sportovní výkony, které mají dokazovat dostatečnost jejich stravy. Díky dietní stravě a fyzickým aktivitám předpokládám výrazně citlivější percepci vlastní tělesnosti než u lidí, kteří se stravují „normálně“. Způsob, jakým tato skupina zachází se svým tělem je tedy jejím prostředkem vyjadřování se k diskuzi o dostatečnosti veganské stravy, neboť jsou mezi odborníky na výživu a lékaři stále vedeny debaty o prospěšnosti či dostatečnosti této diety.

Ve svých výzkumných otázkách vycházím z vlastní zkušenosti sportujícího vegetariána, kdy se potýkám s častým kritizováním mé stravy jako neúměrné sportovním výkonům. Výzkumný problém také odvíjím z vlastní zkušenosti změny v sebepojetí svého těla při nastolení vegetariánské stravy a paralelnímu praktikování náročných fyzických aktivit, což mělo vliv na poznávání potřeb vlastního těla a jeho hranic.

Zamýšleným záměrem mé práce je tedy proniknout do zkoumaného společenství, hlouběji porozumět vnímání a utváření tělesnosti u veganských sportovců, a poznat habitusy této skupiny, které tomuto procesu přispívají. Závěry mé práce by měly přispět k chápání současných stravovacích trendů jako právě veganství, vegetariánství či jiných dietních hnutí, k chápání vytváření komunit kolem těchto hnutí, k chápání vytváření a

reprodukování habitů a jejich osvojování, k chápání formování vlastní identity tělesnými praktikami a chápání vnímání vlastní tělesnosti.

Ve svém výzkumu budu usilovat o zodpovězení následující výzkumné otázky: *Jak vegani zakouší a formují svou tělesnost prostřednictvím specifické diety a sportu?* Dále budu hledat odpovědi na následující dílčí otázky: *Jak se u veganských sportovců změnilo vnímání vlastní tělesnosti se zahájením takového způsobu života? Jaké habitusy jsou veganskými sportovci vytvářeny? Jak se veganští sportovci vypořádávají s případným očekáváním (ať už vlastním či ze strany společnosti) slabšího výkonu? Jak (pokud vůbec) se do práce s jídlem promítá snaha dokázat dostatečnost veganské diety?* Vzhledem k povaze a metodám mého výzkumu je ovšem možné, že se mé výzkumné otázky v průběhu výzkumu lehce pozmění.

Předpokládané metody zpracování

Svou práci postavím na výzkumu v konkrétní skupině veganských sportovců. Jedná se o skupinu propagující veganskou stravu, ekologický způsob života včetně aktivismu za práva zvířat a aktivní způsob života včetně sportovních výkonů. Skupina organizuje různé sportovní akce i akce za práva zvířat. Ve své práci budu vycházet z etnografického výzkumu, který bude spočívat v zúčastněním se několika těchto akcí počínaje čtyřdenním pobytem na jimi organizovaném kempu určeném pro stmelení a rozšíření skupiny, v jehož rámci se konají sportovní akce i přednášky a workshopy o daném životním stylu. Tento pobyt předpokládám, že bude hlavním zdrojem dat, která budu doplňovat účastí na dalších akcích a hloubkovými polo-strukturovanými rozhovory.

Po dobu pobytu ve skupině zcela přistoupím na životní styl zkoumaného společenství – budu se stravovat tak jako oni a pokusím se jim přiblížit i ve sportovních výkonech. Budu moci pak částečně i na sobě pozorovat změnu v sebepojetí vlastního těla, ovšem tato pozorování budu brát v úvahu jen okrajově, neboť budu ovlivněna prováděním výzkumu a má percepce tělesnosti bude citlivější již jeho zahájením. Nicméně věřím, že takovéto přiblížení se zkoumanému společenství mi pomůže lépe porozumět subjektivnímu vnímání tělesnosti a habitům veganských sportovců.

Jak již uvádím výše, živím se vegetariánskou stravou a sportuji, byť pravděpodobně ne v takové míře, jako členové zkoumaného skupiny. Dalo by se tedy říci, že žiji v jakémisi předstupni životního stylu těchto veganských sportovců. Můj výzkum se tedy bude blížit auto-etnografii, „*etnografii mezi vlastními lidmi*“ (Hayano 1979, 99) a vlastní účastí na

touto skupinou proklamovaném životním stylu budu moci analyzovat i své vlastní zážitky a pozorování.

Díky své blízkosti k životnímu stylu veganských sportovců předpokládám snadné začlenění do skupiny. Z tohoto důvodu musím ale brát v potaz při zvolené výzkumné metodě možný problém přílišné sebeidentifikace mé osoby jakožto výzkumníka se zkoumanou skupinou, která by mi znemožňovala mít dostatečný odstup v nahlížení do zkoumaného problému.

Ve své práci nejprve v úvodu představím téma, kterému se budu věnovat a výzkumné otázky, které budu zodpovídat. Následně představím teoretické zázemí svého tématu a metody výzkumu. Dále se budu věnovat datům získaných etnografickým výzkumem ve zkoumané skupině – jejich popisu, interpretaci a formulaci zjištění, přičemž využiji analytických konceptů těl M. Lock a N. Scheper-Hughes (1987). Práci zakončím shrnutím zásadních poznatků a závěrem.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Jedním z etických problémů mého výzkumu je, že budu provádět etnografii ve skupině zakládající si na sdílení určitých hodnot a životního stylu. Takové hodnoty a životní styl budu plně poznávat až při výzkumu a budu tedy jakýmsi „vetřelcem“, neboť byť věřím, že čas strávený v tomto společenství pro mě osobně bude velmi přínosný, primárním důvodem její návštěvy zůstává tento výzkum. Nicméně svým životním stylem se příliš nevzdaluji tomu, který zkoumaná skupina vyžaduje, což by mělo napomoci mému snadnému začlenění a získávání dat, ovšem to pro mě také znamená nebezpečí přílišné inklinace k hodnotám společenství a ztráty nadhledu ve svém výzkumu.

Je také důležité, abych citlivě nakládala se získanými daty a případná zjištění konzultovala se členy společenství. Ve svém výzkumu budu také postupovat plně v souladu s etickým kodexem CASA (“Etický kodex,” n.d.).

Orientační seznam literatury

- Arppe, T., Mäkelä, J., & Väänänen, V. (2011). Living Food Diet and Veganism: Individual vs Collective Boundaries of the Forbidden. *Social Science Information*, 50(2), 275-297.
- Borrione, P., Grasso, L., Quaranta, F., & Parisi, A. (2009). Vegetarian Diet and Athletes. *Sport-und Präventivmedizin*, 39(1), 20-24.

- Bourdieu, P. (1998). *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Bourdieu, P. (2013). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge.
- Bowie, F. (2008). *Antropologie náboženství. Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál.
- Cherry, E. R. (2003). " *It's Not Just a Diet*": Identity, Commitment, and Social Networks in Vegans (Doctoral dissertation, uga).
- Csordas, T. J., & Harwood, A. (Eds.). (1994). *Embodiment and Experience: The Existential Ground of Culture and Self* (Vol. 2). Cambridge University Press.
- Csordas, T. (1999). Embodiment and Cultural Phenomenology. *Perspectives on Embodiment: The Intersections of Nature and Culture*, 143, 162.
- Csordas, T. (2002). *Body, meaning, healing*. Springer.
- Csordas, T. (2011). Cultural Phenomenology: Embodiment: Agency, Sexual Difference, and Illness. *A Companion to the Anthropology of the Body and Embodiment*, 137-156.
- Douglas, M. (2003). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. Routledge.
- Etický kodex české asociace pro sociální antropologii. (n.d.) Dostupné z: <http://www.casaonline.cz/?page_id=7>
- Fuhrman, J., & Ferreri, D. M. (2010). Fueling the Vegetarian (Vegan) Athlete. *Current Sports Medicine Reports*, 9(4), 233-241.
- Greenebaum, J. (2012). Veganism, Identity and The Quest for Authenticity. *Food, Culture & Society*, 15(1), 129-144.
- Hayano, D. M. (1979). Auto-ethnography: Paradigms, Problems, and Prospects. *Human Organization*, 38(1), 99-104.
- Hertz, R. (2016). The Preeminence of the Right Hand: A Study of Religious Polarity. In *Saints, Heroes, Myths, and Rites* (pp. 88-108). Routledge.
- Husserl, E. (1980). *Edmund Husserl* (Vol. 1). Springer Science & Business Media.
- Jurek, S., & Friedman, S. (2012). *Eat and Run: My Unlikely Journey to Ultramarathon Greatness*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Mauss, M. (1973). Techniques of the Body. *Economy and society*, 2(1), 70-88.
- Merleau-Ponty, M. (1996). *Phenomenology of Perception*. Motilal Banarsidass Publishers.

- Okely, J. (2013). *Anthropological practice: Fieldwork and the ethnographic method*. Berg.
- Scheper-Hughes, N., & Lock, M. M. (1987). The Mindful Body: A Prolegomenon to Future Work in Medical Anthropology. *Medical Anthropology Quarterly*, 1(1), 6-41.
- Taylor, B. R. (2010). *Dark Green Religion: Nature Spirituality and the Planetary Future*. University of California Press.
- Twine, R. (2018). Materially Constituting a Sustainable Food Transition: The Case of Vegan Eating Practice. *Sociology*, 52(1), 166-181.
- Wacquant, L. J. (2004). *Body & Soul*. Oxford: Oxford University Press.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Program kempu

KEMP 2020 - PROGRAM

Čtvrtek

odpoledne	16:30-18	calisthenics upper body intensive	muay thai intro	Ground flow 1	Prevence - posilování těla ve statických polohách
večer	20-21:30	Oficiální zahájení; Přednáška [redacted] - Pohyb, prevence, bolest			

Pátek

ráno	7:30-8:30	jóga 1					
dopoledne	10-11:30	Pohybové hry a úvod do akrojógy	handstands	muay thai 1	Pohybové hry a ground flow 2	Prevence - bolí mě páteř	Streetdance 1
odpoledne	14-15:30	beach volleybal	workshop sportovní suplementace	muay thai 2	Streetdance 2		
odpoledne 2	16:30-18	beach volleybal	calisthenics beginners	muay thai 3	Prevence - dynamické cviky na core	Street dance 3	
večer	20-21:30	přednáška [redacted] - Veganství a zdravé klouby					

Sobota

ráno	7:30-8:30	jóga 2					
dopoledne	9:30-12:30	velká hra					
odpoledne 1	14-15:30	workshop zdraví kloubů	calisthenics lower body	muay thai 4	Streetdance 4		
odpoledne 2	16:30-18	beach volleybal	Partner Massage - come in pairs of 2	muay thai 5	Prevence - končetiny	Streetdance 5	
večer	20-21:30	Přednáška [redacted] - Freediving					

Neděle

ráno	7:30-8:30	jóga 3				
dopoledne	10-11:30	beach volleybal	Workshop freedivingu - praxe v bazénu	Akrojógové flow a thajské masáže	calisthenics freestyle „the last session“	muay thai 4

(obrázek)